

Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne kulture

Škara, Natalia

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:990218>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij (jednopedmetni)

Natalia Škara

**Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne
kulture**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij (jednoprredmetni)

**Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne
kulture**

Diplomski rad

Student/ica:

Natalia Škara

Mentor/ica:

izv. prof. dr. art. Marina Đira

Zadar, 2023.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Natalia Škara**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom „**Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne kulture**“ rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. rujna 2023.

Sažetak

U diplomskome radu pod nazivom „Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne kulture“ predstavljen je hrvatski umjetnik Aleksandar Srnec te je dokumentirano njegovo umjetničko djelovanje. Uz kratki životopis i opis konteksta u kojem je Srnec djelovao analiziraju se njegova najznačajnija djela te se također vrši samostalno likovno istraživanje nastalo pod njegovim utjecajem, a čija je polazišna točka njegova Luminoplastika na temelju koje se izrađuje pokretna skulptura, odnosno mobil. Izvedeni mobil se predstavlja učenicima četvrtog razreda osnovne škole čiji je zadatak izraditi GIF-ove s motivom te pokretne skulpture. U nastavku teksta izlažu se rezultati istraživanja koji se odnose na osvrt na samostalno provedeno likovno istraživanje (izrada mobila) i na provedenu likovnu aktivnost s učenicima na satu Likovne kulture (izrada GIF-ova) te se zaključuje o prikladnosti ovakvog zadatka za realizaciju s učenicima kao i o tome koliko Srnec kao umjetnik može biti poticajno polazište za osmišljavanje likovnih aktivnosti s učenicima općenito.

Ključne riječi: Aleksandar Srnec, Likovna kultura, pokretna skulptura, svjetlost, tehnologija

Summary

The Art of Aleksandar Srnec as an inspiration in the Art class

In this diploma thesis entitled "The Art of Aleksandar Srnec as an inspiration in the Art class", Croatian artist Aleksandar Srnec was presented, as well as his artistic activity. With a brief biography and description of the context in which Srnec worked, his most significant works are analyzed, and an independent artistic investigation influenced by his Luminoplastika is conducted, resulting in a kinetic sculpture or mobile. The created mobile will be presented to fourth-grade elementary school students, whose task will be to create GIFs inspired by the moving sculpture. The text presents the research results, focusing on the review of the independent artistic investigation (mobile creation) and the art activity with students during the Art class (GIF creation). The point is to conclude if it is appropriate task for student engagement and how Srnec's work can be an inspiring starting point for art activities with students in general.

Keywords: Aleksandar Srnec, Art Education, kinetic sculpture, light, technology.

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. Uvod..... | 1 |
| 2. Razdoblje u kojem se Srnec razvija i djeluje | 2 |
| 3. O Srnecovom životnom putu..... | 5 |
| 4. Srnec i Exat 51 | 7 |
| 5. Srnec i Nove tendencije..... | 11 |
| 6. Srnec i animirani film..... | 16 |
| 7. Srnecovo djelovanje u području grafičkog oblikovanja i vizualnih komunikacija | 20 |
| 8. Analiza odabranih Srnecovih radova | 22 |
| 8.1. Analiza odabranih Srnecovih umjetničkih djela iz razdoblja EXAT-a 51 | 22 |
| 8.2. Analiza odabranog Srnecovog rada iz perioda Novih tendencija..... | 24 |
| 8.3. Analiza animiranog filma „Gliša, Raka i Njaka“ | 26 |
| 8.4. Analiza odabranih Srnecovih radova s područja grafičkog dizajna | 27 |
| 8.4.1. Dizajn naslovnica časopisa Arhitektura | 27 |
| 8.4.2. Dizajn naslovnice romana „Postati“ Rogera Martina du Garda | 28 |
| 8.4.4. Predložak za plakat tvrtke Fotokemika | 29 |
| 9. Srnec i nastava Likovne kulture | 30 |
| 10. Praktično istraživanje | 33 |
| 10.1. Samostalno likovno istraživanje | 34 |
| 10.2. Istraživanje s učenicima..... | 41 |
| 11. Rasprava | 44 |
| 12. Zaključak | 45 |
| 13. Popis literature..... | 46 |
| 14. Popis slika | 48 |
| 15. Popis tablica | 50 |

| | |
|----------------|----|
| Životopis..... | 51 |
| Prilozi | 52 |

1. Uvod

Aleksandar Srnec hrvatski je kipar, slikar, grafičar i dizajner koji je obilježio hrvatsku umjetničku scenu druge polovice 20. stoljeća. Kao umjetnik je možda najpoznatiji po svojim luminoplastikama, ali treba reći da je njegovo djelovanje bilo vrlo raznovrsno. Pedesetih godina sudjelovao je u radu umjetničke grupe EXAT 51, a kasnije, šezdesetih godina, u međunarodnom umjetničkom pokretu Nove tendencije. Kao animator Srnec je bio uključen u razvoj Zagrebačke škole animiranog filma, a bavio se i grafičkim dizajnom.

U svim spomenutim područjima djelovanja do izražaja dolazi njegova sklonost prema apstraktnoj umjetnosti i geometriji, glavnim obilježjima njegovog rada koja je spretno prenosio iz jednog medija u drugi. Kako apstrakcija kao vrsta prikaza u umjetnosti naglašava važnost vizualnog jezika, njegovih likovnih elemenata i kompozicijskih načela, koji na takvim radovima najviše dolaze do izražaja, Srnecova umjetnost je prikladna kao poticaj u ostvarivanju nekih važnih ishoda predmetnog kurikulumu u nastavi Likovne kulture koji se tiču vizualnog jezika. Osim toga, Srnecova umjetnost je za Likovnu kulturu prikladna i stoga što pomoću njegovih luminoplastika učenike možemo uvesti u jednu posebnu umjetničku formu. Riječ je o mobilu koji osim što predstavlja pokretnu skulpturu, kod Srneca uključuje svjetlosne efekte.

Diplomski rad će se sastojati od dva dijela. U teorijskom dijelu ću se osvrnuti na Srneca i njegovu umjetnost te ću analizirati nekoliko njegovih djela. Praktični dio će se nadovezati na teorijski dio. Zamišljen je kao likovno istraživanje koje ću provoditi samostalno i u razredu. Planiram izvesti vlastiti mobil koji će biti potaknut jednom Srnecovom luminoplastikom. Izvedeni mobil će mi biti polazište za istraživanje Srneca s učenicima u razredu, onda i za provedbu likovne aktivnosti s učenicima. Likovnu aktivnost ću provesti u četvrtom razredu osnovne škole, a temeljit će se na izradi GIF-a, kratke ponavljajuće animacije, forme kojom će učenici na svoje načine dokumentirati prethodno izvedeni mobil.

2. Razdoblje u kojem se Srnec razvija i djeluje

Aleksandar Srnec rođen je u Zagrebu 1924. godine, gdje je i umro 2010. godine. Profesionalno se najviše razvija i djeluje između 1950. i 1970. godine, odnosno tijekom prva dva desetljeća druge polovice 20. stoljeća.¹

Iako je početak Srnečova umjetničkog djelovanja, a to je prva polovica pedesetih godina, obilježen tada dominantnim ozračjem socijalističkog režima, nakon Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj istovremeno počinju jačati utjecaji modernih kretanja, i to i iz svih smjerova, i Istoka i Zapada. Takve su okolnosti oblikovale i Srneca za kojeg Denegri (2004) piše da je umjetnički utjecaj koji je za njega bio posebno važan onaj koji se odnosi na tradiciju europskih avangardnih pokreta s početka 20. stoljeća.

Iz spomenutih avangardi proizašla je Srnečova intenzivna umjetnička težnja ka apstrakciji, kao i njegov prekid veza s tradicionalnim shvaćanjima umjetnosti. Pedesete godine su i vrijeme iskoraka u suvremenost i modernizaciju, što je obilato podržano novim tehnologijama i komunikacijama. Ujedno su iskorak u individualizaciju te širenje umjetničke slobode. Ta se novostečena umjetnička sloboda očituje u javljanju novih umjetničkih fenomena, programa i manifesta koje Srnec nije samo promatrao sa strane nego u njima aktivno sudjelovao, neke od njih i sam inicirao, kako pišu Pintarić, Denegri, Vukić i Turković (2010). Denegri (2004) piše da je u tom duhu nastala i umjetnička grupa EXAT 51 čiji je *spiritus movens*, među ostalima, bio i Srnec.

¹ Srnec, Aleksandar. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57637>



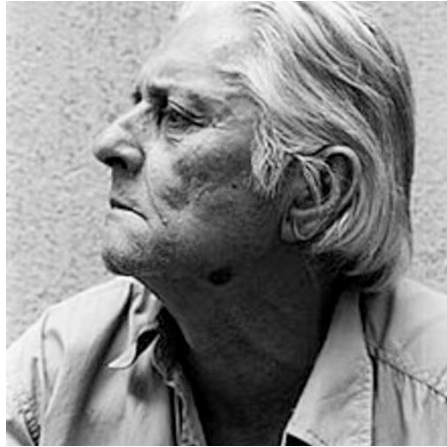
Slika 1. Srnecova apstrakcija iz 1952.²

Osim EXAT-a, koji je bio aktualan pedesetih godina, za Srnecovo djelovanje i razvoj važno je i priključivanje pokretu pod nazivom Nove tendencije koji se odnosi na niz izložbi, simpozija, i sl. što su se odvijali u Zagrebu od 1961. do 1973. godine. Konkretno je riječ o pet izložbi Novih tendencija održanih u tadašnjoj Galeriji suvremene umjetnosti u suradnji s Galerijom grada Zagreba koje su važne i stoga što su bile međunarodnog karaktera, kako piše Pintarić (2004).

Od 1959. do 1960. godine Srnec se bavi i crtanim filmom. Počinje surađivati s produkcijskom kućom Zora Film i sa Zagrebačkom školom crtanog filma dok se početkom šezdesetih godina sve više fokusira na lumino-kinetička istraživanja. Denegri (2000) piše da je njegov rad iz te faze pod nazivom “Luminoplastika I” prvi primjer kombinacije svjetlosti i pokretnih komponenti u hrvatskoj suvremenoj umjetnosti, te spada među najranija optičko-kinetička istraživanja u europskoj umjetnosti.

Što se tiče grafičkog dizajna, može se reći da se Srnecovo djelovanje u tom području poklapa s razvojem grafičkog dizajna u Hrvatskoj općenito. Između ostalog to potvrđuje činjenica da je tek 1975. godine u Zagrebu prvi put održan Zgraf - međunarodna manifestacija grafičkog dizajna i vizualnih komunikacija u organizaciji Hrvatske udruge likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti (Denegri, 2000).

²Aleksandar Srnec. *Avantgarde Museum*. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnicialeksandar-srnec-pe4477/#overlay>



Slika 2. Aleksandar Srnec, portret.³

³ Aleksandar Srnec. *Mreža dizajnerskog sjećanja*. <https://mrezadizajna.com/autor/aleksandar-srnec>

3. O Srncovom životnom putu

Srnc se smatra hrvatskim avangardnim umjetnikom kojeg Denegri (2007:9) naziva „pionirom apstraktnog slikarstva i luminokinetičke umjetnosti“. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Zagrebu, a Akademiju likovnih umjetnosti upisuje 1943. godine, s 19 godina. Proveo je godinu dana i na Arhitektonskom fakultetu odmah nakon Drugog svjetskog rata, no već 1947. godine nastavlja studij na Akademiji likovnih umjetnosti koju napušta 1949. godine. Za vrijeme studija, točnije na prvoj godini Akademije, s kolegama Ivom Kalinom i Ivanom Piceljem osniva umjetničku grupu Ipikas (grupa je dobila ime prema inicijalima njenih članova).

Također još za vrijeme studija, od 1948. godine (pa do 1951.) s Piceljem i Vjenceslavom Richterom sudjeluje na opremanju izložbi i paviljona od domaćeg i međunarodnog značaja diljem Jugoslavije i u inozemstvu. S Piceljem i Božidarom Rašicom potom 1951. godine osniva grupu EXAT 51 (Eksperimentalni atelje), koju čini skupina umjetnika, dizajnera, arhitekata i teoretičara. Grupa djeluje do sredine pedesetih i snažno će obilježiti kulturno-umjetničku scenu tog doba (i kasnijih vremena), ali i samo Srncovo djelovanje (Denegri, 2000).



Slika 3. Izložba EXAT 51, Društvo arhitekata Hrvatske, Zagreb, 1953.⁴

Vezano za njegov likovni izraz u to doba Pinatrić i ostali (2010) pišu da su na brojnim njegovim slikama i crtežima od 1950. do 1953. godine glavni motivi linije koje na neutralnoj podlozi čine geometrijske oblike. No kako se kao umjetnik razvija, tako počinje više eksperimentirati sa samom slikom kao objektom te izrađuje prve slobodno komponirane mobilne kinetičke objekte. Jedan od njih je “Prostorni modulator” iz 1953. godine. Od 1955. godine počinje sve više koristiti kolaže, a sredinom pedesetih nastavlja s eksperimentiranjem i

⁴ EXAT 51. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18740>

na pokretnim skulpturama i reljefima. 1956. godine ponovno radi s temperama i uljem na platnu, geometrijski oblici još uvijek su njegov dominantni motiv, no sada postaju drugačiji.

O Srneovom djelovanju u vrijeme EXAT-a Denegri (2000) pak piše da je uglavnom bilo apstraktno, naročito u počecima. Te radove opisuje kao radove obilježene lirskim i linearnim svojstvima, s time da im izostaju racionalno formalna i kontrolirana obilježja. Na temelju toga procjenjuje da je Srnc u to vrijeme bliži umjerenom nadrealističkom automatizmu nego kubističkim poukama pa neka njegova djela podsjećaju na slikara Joana Miroa, a neka, u određenim manjim segmentima na lirsku apstrakciju kasnog Kandinskog.

Pintarić i ostali (2010) pišu da Srnc 1963. godine, u sklopu međunarodnog pokreta Nove tendencije koji je osnovan u Zagrebu dvije godine ranije, sudjeluje na izložbama Nove tendencije 2 te 1973. godine na izložbama Nove tendencije 5 u Galeriji suvremene umjetnosti. Srnc je također sudjelovao na brojnim izložbama po svijetu koje su predstavljale suvremenu jugoslavensku umjetnost. Od 1974. do 1977. godine intenzivno izrađuje kinetičke skulpture i 1978. održava samostalnu izložbu istih u Galeriji Nova u Zagrebu.

Srnc je od početka pedesetih do kraja sedamdesetih godina djelovao još u području grafičkog dizajna i vizualnih komunikacija, kao što su opreme knjiga, plakati za različite manifestacije, vizualni identiteti i druga ostvarenja u sferi masovne javne komunikacije (Denegri, 2000).

Srnc je za svoj rad dobio brojna priznanja: 1969. godine dobio je Republičku nagradu Vladimir Nazor za skulpturu, 1971. nagradu Josip Račić za područje likovnih umjetnosti. Nagrađen je i na Prvom jugoslavenskom biennalu male plastike u Murskoj Soboti 1973. godine, dobio je nagradu za skulpturu na 9. Zagrebačkom salonu 1974., Nagradu Grand Prix na 3. Internacionalnom biennalu male plastike u Budimpešti 1975. te nagradu Vladimir Nazor 1999. godine za životno djelo iz područja likovne i primijenjene umjetnosti.⁵

⁵ Srnc, Aleksandar. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57637>

4. Srnec i Exat 51

Grupa EXAT 51 zajednica je slikara, arhitekata i dizajnera osnovana u prosincu 1951. godine u Zagrebu. No, iako se praktički uvijek u opisu EXAT-a napominje kako su neki članovi bili slikari, a neki arhitekti i dr., njihovo je stvaralaštvo zapravo često bilo isprepletano i ova je podjela samo formalna i nikako realna. Ubrzo nakon osnivanja, grupi se pridružuju i ostali arhitekti: Zdravko Bregovac, Bernardo Bernardi, Zvonimir Radić, već spomenuti Richter i Vladimir Zaharović te slikar Vlado Kristl. Susovski (2004: 113) piše kako su se slikari bavili grafičkim dizajnom, arhitekti slikarstvom, scenografijom, pa i teorijom, odnosno pisanjem tekstova, iz čega se zaključuje da je to bio „sretni spoj mislilaca i praktičara“.

Denegri (2004) piše kako grupa ima ogroman značaj jer predstavlja značajnu prekretnicu u umjetnosti i kulturi ovih prostora. Treba uzeti u obzir da je vrijeme nastanka grupe rano poslijeratno razdoblje, koje je obilježeno obnovom europske kulturne i umjetničke pozornice, ali i u kojem je na scenu stupilo sve izraženije preispitivanje fenomena u umjetnosti. EXAT 51 svoje ideje temelji na avangardnoj geometrijskoj apstrakciji, ali i na ruskom konstruktivizmu i Bauhausu.



Slika 4. Ivan Picelj, *Kompozicija XL*, 1951.⁶

Exatovci su bili inovativni i revolucionarni. U manifestu grupe objavljenom 1951. godine, za koji Richter (2002) tvrdi da ga je on napisao, navodi se da je EXAT-ov glavni zadatak sinteza svih likovnih umjetnosti i unošenje eksperimentiranja bez kojega, kako su smatrali, nema

⁶ Ivan Picelj. *Kompozicija*, 1951. *Slikovnica*. <http://slikovnica-gorgim.blogspot.com/2011/07/ivan-picelj-kompozicija-1951.html>

likovnih umjetnosti. Pintarić i ostali (2010) pišu da je eksperimentiranje u tom kontekstu bilo njihov način oslobađanja, istraživanja i pronalaženja novih ideja. Također, kao i Richter naglašavaju da je jedan od glavnih ciljeva grupe bilo postizanje ravnopravnosti između „čiste“ i „primijenjene“ umjetnosti.

U samome manifestu se navodi isto, s time da tamo piše kako je grupa EXAT 51 službeno nastala 1951. godine, ali da neformalno postoji od ranije i da se prema tome i sudjelovanje u njoj razlikuje za pojedine njene članove. Prve rezultate grupe možemo pratiti već od 1948. godine, kada su kao članovi grupu sačinjavali njezini inicijatori Srnec, Picelj i Richter.

EXAT 51 - Experimentalni atelier

Grupa likovnih umjetnika, koji smatraju naprednim niz pojava i kretanja u savremenom likovnom ili šire umjetničkom svijetu, formirala je eksperimentalni atelier EXAT 51.

Stvarno formiranje grupe izvršeno je godine 1951. Zajedničko gledanje i osjećanje nije programatski nastalo lim datumom, ali ono u individualnoj historiji pojedince traje od ranije i različito je. Kontinuirani razvoj na jednom užem području eksperimentiranja i prvih rezultata možemo pratiti od godine 1948. preko trojice inicijatora: Picelja, Richtera i Srneca.

Jevni nastupi ove trojice počinju »izložbom knjiga NR Hrvatske« godine 1948., a nastavljuju se jugoslavenskim paviljonima na velesajmovima u Stockholmu i Beču godine 1949. Godine 1950. izvode jugoslavenske paviljone na velesajmovima u Hannoveru i Stockholmu (posljednji uz sudjelovanje Z. Price). Iste godine pristupa grupi Z. Radić uz čije sudjelovanje grupa izvodi »izložbu Autoput« u isto vrijeme u Zagrebu i Beogradu, zatim standove na velesajmu u Chicagu (projekte nagredila Trgovinska komora FNRJ prvom nagradom) i »izložbu lokalne industrije NRH« u velikoj dvorani novog dijela Zagrebačkog velesajma. Grupa dobiva prvu nagradu na natječaju za jugoslavenski paviljon u Parizu. Godine 1951. pristupaju grupi arhitekti B. Bernerdi, Z. Bregovac, B. Rašica, i V. Zarahović.

Lanac rada na internacionalnim sajmovima prekida se radi spora sa Trgovinsko mkomorom FNRJ (Državna arbitraža presudila je 1952. god. ovaj spor u korist grupe), te se ograničuje na sudjelovanje na Zagrebačkom velesajmu 1951. god. s nizom standova u okviru zadruge »Skladi«. Godine 1951. 7. XII. na plenumu Udruženja umjetnika primijenjenih umjetnosti Hrvatske grupa je iznijela svoj manifest:

GRUPA EXAT 51

- ne vidi vezu između postojećeg okvira naše likovne orijentacije s jedne strane i prostornog koncepta koji izlazi iz usklađenih odnosa proizvodnog i društvenog standarda s druge strane.
- ne vidi razliku između tzv. čiste i tzv. primjenjene umjetnosti.
- smatra da metode rada i principi na području ne-figurativne odnosno tzv. apstrakne umjetnosti, nisu izraz dekadentnih težnji, već naprotiv vidi mogućnost da se studijem tih metoda i principa razvije i obogati područje vizuelnih komunikacija kod nas.
- djelovanje grupe ostvaruje se u aktuelnom vremenu i prostoru, uzimajući kao orijentacionu i polaznu poziciju naše plastične potrebe i mogućnosti.
- u vezi sa shvaćanjem naše stvarnosti kao težnje za progresom u svim vidovima ljudskog djelovanja, grupa vidi nužnost borbe protiv preživjelih shvaćanja i produkcije na području likovnih umjetnosti.
- konačno svojim glavnim zadatkom smatra usmjerenje likovnog djelovanja prema sintezi svih likovnih umjetnosti, — kao prvo, — i kao drugo davanje eksperimentalnog karaktera radu, budući da se bez eksperimenta ne može zamisliti progres kreativnog pristupa na području likovnih umjetnosti.

Slika 5. Manifest EXAT-a 51.⁷

Nakon što su se predstavili objavom manifesta, članovi grupe EXAT 51 su i sljedećih godina nastavili širiti avangardne ideje. S Piceljem i Rašicom Srneć tako izlaže u Parizu 1952. godine na sedmom Salonu des Realites Nouvelles. Godinu kasnije Srneć izlaže i u Društvu arhitekata Hrvatske u Zagrebu, na prvoj javnoj izložbi grupe slikara, a uz njega izlažu Kristl, Picelj i Rašica (Pintarić i ostali, 2010).

⁷ Exat 51. Avantgarde museum. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/projects/standstill/umjetnici/Exat-51~pe4354/#overlay>

Denegri (2000) piše da u to vrijeme, EXAT 51, nasreću, nije jedini koji donosi neke nove ideje. Često se kao važne događaje tog vremena ističu dvije samostalne izložbe Antuna Motike, iz 1952. i 1953. godine, te zajednička izložba Stančić – Vaništa iz 1953., kao i Murtićev ciklus „Doživljaj Amerike“ iz iste godine. Zapaženi su i iskoraci kipara kao što su Angeli Radovani, Ivan Kožarić i dr.

Richter (2002) navodi da je jedna od “klica raspada EXAT-a” bila upravo Motikina izložba iz 1952. godine pod nazivom „Arhajski nadrealizam“, i to zbog burnih rasprava o apstraktnoj umjetnosti koje su se oko nje kasnije povele i rezultirale time da su slikari iz grupe u konačnici krenuli svojim putem, a arhitekti prema vlastitim mogućostima.

5. Srnec i Nove tendencije

Fritz (2008) piše kako se kraj postojanja skupine EXAT 51 može smatrati još jednom posljedicom velikih promjena koje su zahvatile tadašnju umjetničku scenu u Hrvatskoj, ponajprije vezano uz raspoloženje umjetnika i cjelokupni duh tog doba. No, vrlo brzo niču nove ideje i pokreti, a jedan od vjesnika tog novog doba je pokret Nove tendencije. Nove tendencije bavile su se svim onim čime se bavio EXAT kao i sam Srnec, na individualnoj razini. Bavio se promjenama, novim idejama, istraživanjem i pomicanjem granica, propitkivanjem, eksperimentiranjem, i sl., pa je bilo sasvim logično i očekivano da se Srnec priključi takvoj jednoj struji jer tamo zapravo prirodno pripada, bez obzira kako se taj konkretni pokret zvao. Nove tendencije su povezane s djelovanjem EXAT-a i po svome članstvu. Četiri člana skupine EXAT 51, koja je prestala s djelovanjem, ponovno su se okupila i započela djelovanje u sklopu novog pokreta koji je na njih djelovao kao svojevrsni novi zamah, i kao takav snažno je obilježio njihovo stvaralaštvo. Nove tendencije su tako bile nastavak djelovanja koje je započela skupina EXAT 51, s ciljem da se napravi sinteza tih umjetničkih pokreta koji su obilježili šezdesete i sedamdesete godine.

Prisutnost Novih tendencija je započela u Zagrebu nizom izložbi tijekom šezdesetih godina. Pokret je obuhvaćao „izložbe i teoretske aktivnosti u konstruktivizmu i kinetičkoj umjetnosti“, kako piše Pintarić (2004: 263).

Prema Fritzu (2008) hrvatski umjetnici i kritičari koji su osnovali ovaj pokret u Zagrebu 1961. godine bili su Boris Bek, Boris Kelemen, Dimitrije Bašičević, Matko Meštrović, Radovan Putar, Ivan Picelj, Vjenceslav Richter, a najviše ostalih članova pokreta bilo je iz Francuske, Italije, Njemačke, Španjolske i Rusije. Najistaknutiji među njima bili su Victor Vasarely, Julio Le Parc, Jesús Rafael Soto, ali i brojni drugi. Osim na ideji konstruktivizma, pokret Nove tendencije temeljio se i na Bauhausu, neoplasticizmu i industrijskoj estetici. Članovi pokreta poticali su socijalizaciju umjetnosti i timski rad.

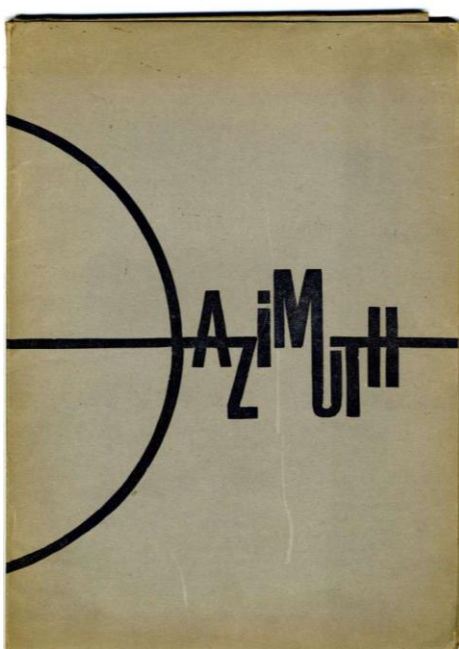


Slika 6. Victor Vasarely, *Yllam*, 1961.⁸

Pokret je izdavao i svoje časopise „Azimuth“ iz Milana, „Zero“ iz Düsseldorfa, „Bit International“ i „a“ iz Zagreba. U katalogima koji su pratili izložbe objavljeni su važni tekstovi o teoriji pokreta i rezultatima istraživanja iz područja vizualnih umjetnosti.⁹ Denegri (2000) piše da su se osim organizacije izložbi i izdavanja publikacija, u sklopu pokreta Novih tendencija održavali i simpoziji, vršila istraživanja, sve to s fokusom na kinetičkoj, neokonstruktivističkoj, programatskoj, geštaltičkoj i kompjuterski generiranoj umjetnosti (*arte programmata*). Iako se naoko radilo o različitim pravcima i područjima, zajednički nazivnik svim tim interesima bilo je to što dolaze iz istog izvora, istog raspoloženja ljudi koji dijele duh i društveno-povijesnu pozadinu i prilike.

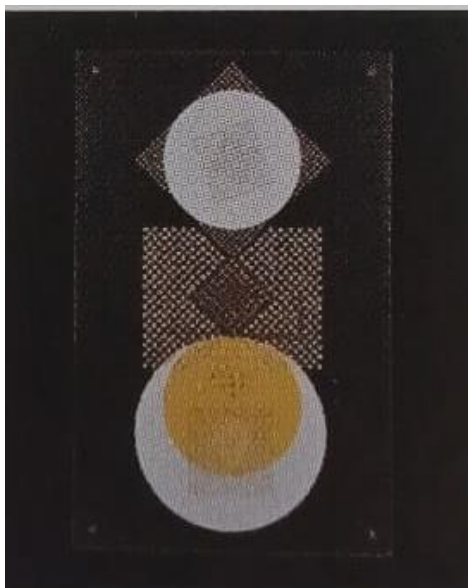
⁸ Yllam. (30.6.2009.) V&A. <https://collections.vam.ac.uk/item/O1034214/yllam-print-vasarely/>

⁹ Nove tendencije. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44260>



Slika 7. Časopis Azimuth.¹⁰

Za vrijeme Novih tendencija održano je pet izložba, a Srnec je sudjelovao na drugoj izložbi 1963. godine u Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti gdje je izlagao svoje objekte pod nazivima „PSY XI“ i „PSY XII“. Riječ je o radovima u drvetu i pleksiglasu.



Slika 8. Aleksandar Srnec, PSY - XIII., 1963. (Denegri I ostali, 2008.).

Denegri (2000) piše da je ovim eksponatima Srnec započeo dugu seriju svojih izlaganja u sklopu Novih tendencija kojima se predstavlja se kao jedan od pionira i predvodnika suvremene

¹⁰Azimuth. Avantgarde Museum. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnici/azimuth~pe4422/#overlay>

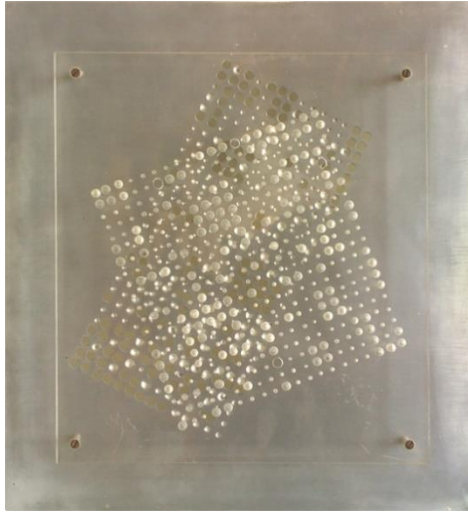
eksperimentalne umjetnosti ne samo na tadašnjoj jugoslavenskoj umjetničkoj sceni nego i na svjetskoj. Srnecovo izlaganje na drugoj izložbi Novih tendencija bilo je ujedno i njegovo prvo izlaganje na ovim izložbama, no unatoč tome što nije sudjelovao na prvoj izložbi, smatra se jednim od ključnih osoba ovog pokreta. Na drugoj izložbi, uz ostale sudionike, uz njega su izlagali i bivši exatovci Kristl, Picelj i Richter.



Slika 9. Ivan Picelj, dizajn plakata za drugu izložbu Novih tendencija, 1963.¹¹

Bez obzira na kraj, piše Fritz (2008), Nove tendencije ostvarile su kao pokret svoje ciljeve koji se odnose na istraživanje umjetnosti i društva kako bi se postigla socijalizacija i demokratizacija umjetnosti, izjednačavanje umjetnosti i znanosti. Što se samog Srneca tiče, Denegri (2000) napominje da je u tom razdoblju on možda bio i prisutniji na inozemnoj umjetničkoj sceni, puno više nego na domaćoj. Između ostaloga sudjelovao je na izložbi Suvremena jugoslavenska umjetnost u Galeriji Creuze u Parizu 1959. godine, te u Galeriji Drian u Londonu 1960. i 1961. godine.

¹¹ Plakat „Nove tendencije 2“. *Mreža dizajnerskog sjećanja*. <https://mrezadizajna.com/katalog/plakat-za-izlozbu-nove-tendencije-2>



Slika 10. Aleksandar Srnec, Composition PX-38, 1961.¹²

¹² Aleksandar Srnec. *Tadema Gallery*.
https://www.tademagalleryart.com/picture_Pages/Aleksandar_Srnec_PX38.htm

6. Srnec i animirani film

Turković (2017: 2) piše da je Srnec u dodir s područjem animacije i kinematografije došao puno prije nego se počeo zanimati za to područje kao autor, još 1954. godine kada je izradio reklamni letak za Zagreb Film u čijem je dizajnerskom rješenju „primijenio geometrijske obrasce koje je tada inače razrađivao u svom dizajnu i slikarstvu”. Animiranim filmom se počeo baviti 1959. godine. Tada je krenuo u suradnju s produkcijskom kućom Zora Film i sa Zagrebačkom školom crtanog filma.

U sklopu svog angažmana na području animacije izradio je scenografiju za tri lutkarska filma te je u suradnji s Dragutinom Vunakom radio na filmu „Čovjek i sjena“ iz 1960. godine. Radi se o kratkom filmu koji traje oko 9 i pol minuta. Dragutin Vunak potpisuje režiju i scenarij, Branimir Sakač glazbu, Vladimir Juriša animaciju, dok Srnec potpisuje scenografiju. Producentska kuća je Zagreb Film (Denegri i ostali, 2008).

Na internetskim stranicama Animafest Zagreb u opisu filma “Čovjek i sjena” stoji sljedeće: “Ono što čovjek želi i ono što čini nije uvijek identično. Želja i mašta nemaju oštrih kontura, popni sjenu koja se lomi na bridovima i nestaje, ili klizi pločnikom. Moglo bi se dogoditi da se čovjek posvađa sa svojom sjenom, da je se želi osloboditi, pobjeći od nje, ili je uništiti; ali, ostavši bez svog drugog ja, on će biti jednostran...”¹³ Ovaj se kratki animirani klasik i danas prikazuje, primjerice, prikazan je na prošlogodišnjem Animafestu u kategoriji “Zagrebačka škola: Zlatno doba 1”.



Slika 11. Prizor iz Srnecovog filma „Čovjek i sjena“, 1960.¹⁴

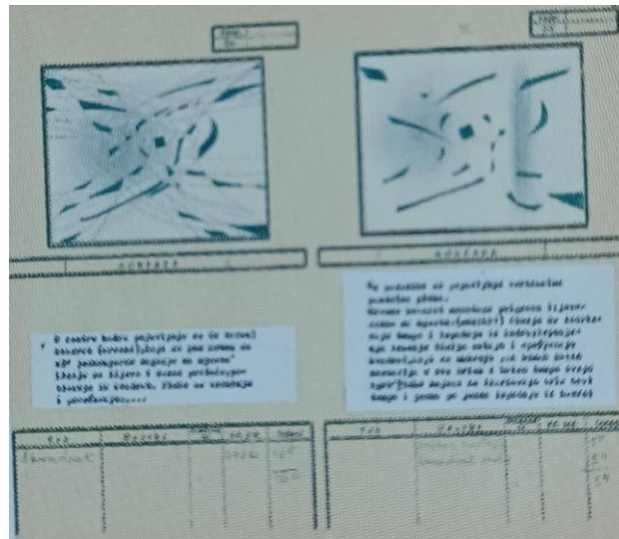
Srnec je ovim filmom, smatra Turković (2017), postao svojevrsna paradigma kao član Zagrebačke škole, no nedovoljno zapažen od strane kritike. Rad na filmu „Čovjek i sjena“ Srneca je inspirirao da napravi apstraktni film „Jednako beskonačno“ (čiji je naslov zapravo,

¹³ Čovjek i sjena. (2022). Animafest Zagreb.

http://www.animafest.hr/hr/2022/film/read_all/the_man_and_his_shadow

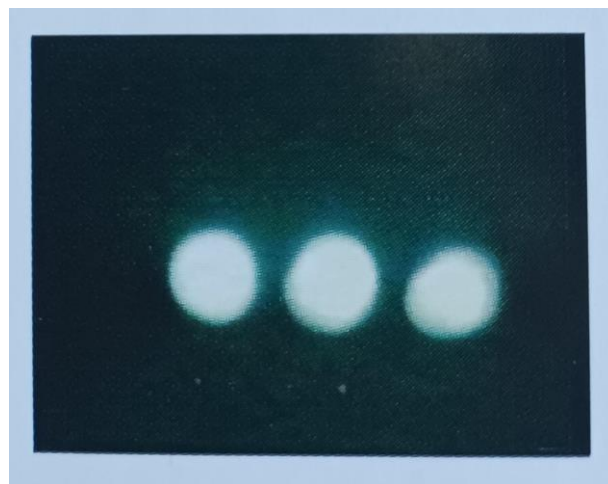
¹⁴ Isto.

originalno, bio sastavljen od znakova za „jednako“ i „beskonačno“, pa je izgledao ovako: $=\infty$). Međutim, taj rad nije nikada dovršen. Zagreb Film ocijenio ga je previše radikalnim i Srneću nije odobrena njegova proizvodnja.

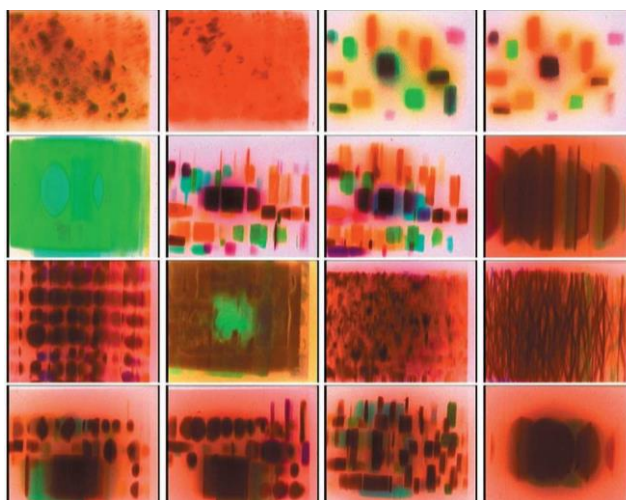


Slika 12. Srnećev projekt „Jednako beskonačno“, 1960. (Denegri i ostali, 2008.).

Denegri i ostali (2008) pišu da je 1963. godine snimio još jedan zanimljiv film pod naslovom „Počeci“, koji je sačinjen od niza raznolikih dinamičnih svjetlosnih obrazaca. Ovaj je rad osobito značajan za Srnećovo stvaralaštvo. Riječ je o eksperimentalnom filmu, koji je nastao upravo u vrijeme koje je obilježio snažan razvoj eksperimentalnog filma u Hrvatskoj. To je vrijeme kada se uveliko, prvenstveno u Kinoklubu Zagreb, raspravlja o „antifilmu“, o idejama za kreiranje filmova koji su potpuno drugačiji od dotadašnjih radova. Također, te se godine prvi put održava (u Zagrebu) GEFF, bijenalni festival eksperimentalnog filma. Upravo će rad na ovom filmu potaknuti Srneća na detaljnija luminokinetička istraživanje, odnosno istraživanje mogućnosti svjetla u pokretu.



Slika 13. Aleksandar Srnec, Počeci, 1963. (Denegri i ostali, 2008.).



Slika 14. Aleksandar Srnec, *Počeci 2*, 1963.¹⁵

„Vjerojatno razočaran“, smatra Turković (2017: 3), „Srnec je prekinuo sa svojom animacijskom *karijerom* i svoj interes za kinetičku likovnost usmjerio vizualnom istraživanju svjetlosnih transformacija pomoću svojih kinetičkih objekata“. Tako su nastali radovi koji su dokumentirali svjetlosne efekte proizvedene pomoću pokretnih objekata, odnosno, to je poznata Srnečova serija „Luminoplastika“ (točnije „Luminoplastika“ iz 1966., „Luminoplastika“ iz 1968. te „Igra svjetla“ iz 1968. godine).

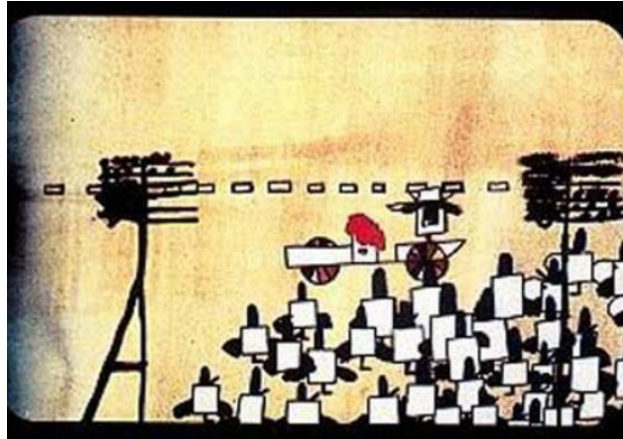


Slika 15. Aleksandar Srnec, *Luminoplastika 68*, 1968. (Denegri I ostali, 2008.).

Osim Srneca, još se jedan član skupine EXAT 51 bavio filmom – Vlado Kristl. To, da su se dvojica od devet članova skupine bavila filmom vrlo je indikativno, kako piše Turković (2017: 1): „Njihovo zanimanje za film bilo je posve u skladu s nastojanjima grupe, tj. sa shvaćanjem

¹⁵ Aleksandar Srnec. *Avantgarde Museum*. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnicialeksandar-srnec-pe4477/#overlay>

da nema razmaka između lijepih i primijenjenih umjetnosti (tj. područja dizajna), da nema granica između vizualne umjetnosti i drugih vizualnih praksi, na drugim vizualno orijentiranim medijima.“ Dakle, i Kristlovo i Srnećovo bavljenje animiranim filmom bio je još jedan vid eksperimentiranja i ekspresije u području vizualnih komunikacija, pa je posve jasno da je Zagrebačka škola crtanog filma za njih bila nezaobilazna adresa.

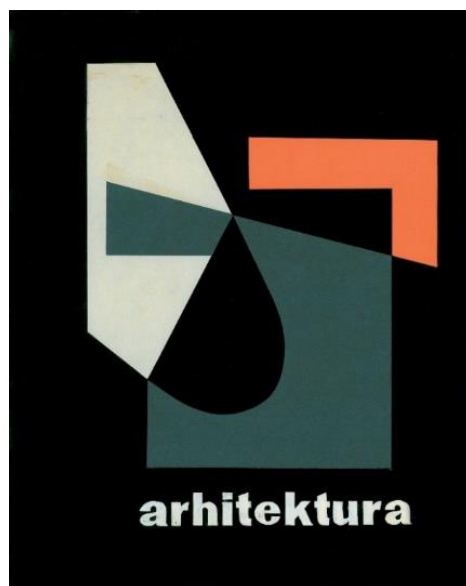


Slika 16. Vlado Kristl, Don Kihot, 1961. Turković (2017)

I Srneć i Kristl su, smatra Turković (2017: 7), „u svojim posljednjim crtanofilmskim projektima doveli stil Zagrebačke škole do vrlo radikalne točke, čime su se našli izvan granica prevladavajućeg stilskeg sustava vrijednosti Zagrebačke škole i njegova raspona tolerancije“, zbog čega i jedan i drugi napuštaju Zagrebačku školu.

7. Srnecovo djelovanje u području grafičkog oblikovanja i vizualnih komunikacija

Eksperimentiranje i izlaženje iz konvencionalnih okvira bile su ključne odlike Srnecova stvaralaštva, uz tendenciju da umjetnost približi svakodnevnom, pa čak i da joj da i uporabnu vrijednost, odnosno funkciju. Upravo sinergija svih tih težnji pronašla je prostor za manifestaciju u grafičkom dizajnu, odnosno u vizualnim komunikacijama. Vizualne komunikacije uključuju likovnu umjetnost, i obrnuto, stoga ne čudi što mnogi likovni umjetnici, kao i Srnec, naprave iskorak upravo u toj domeni. Vizualne komunikacije, posebno grafički dizajn, danas su, potpomognute suvremenim naprednim tehnologijama, prvenstveno računalnim, doživjele izniman razvoj i ekspanziju, no u vrijeme kada je Srnec djelovao na tom području, to nije bilo ni izbliza tako. Nakon drugog svjetskog rata, od 1950. godine, kada na scenu stupa EXAT 51 te kada je riječ o dizajnu, najistaknutiji bili su Srnec i Picelj. Kako piše na Portalu hrvatske tehničke baštine, „radovima kojima su promicali avangardne ideje, minimalizam i reducirane apstraktne oblike (časopisi Arhitektura i Mozaik) utjecali su i na mnoge druge dizajnere“.¹⁶



Slika 17. Srnecov predložak za naslovnicu časopisa „Arhitektura“.¹⁷

Denegri (2000) piše da sam naziv „primijenjena umjetnost“ u koju se ubraja i grafički dizajn, kao sredstvo (i alat) vizualnih komunikacija, jasno naznačava da se tu radi o umjetnosti koja se

¹⁶ Grafički dizajn. (2022). *Portal hrvatske tehničke baštine*. <https://tehnika.lzmk.hr/graficki-dizajn/>

¹⁷ Aleksandar Srnec. *Avantgarde Museum*. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/aleksandar-srnec~pe4477/#overlay>

koristi u konkretnoj situaciji, koja ima uporabnu dimenziju. No, u suštini, i likovna umjetnost i grafički dizajn, kao njena primijenjena grana, koja ostvaruje vizualnu komunikaciju pomoću određene tipografije, fotografije, boje i ilustracije, u suštini imaju isti cilj – upravo komunikaciju. S tom razlikom što je, kada je o grafičkom dizajnu riječ, ta komunikacija unaprijed određena specifičnim uvjetima, ovisno o tome za koju se prigodu koristi, dakle ima određeni diktat, dok u slučaju likovnog djela umjetnik (uglavnom) u potpunosti sam diktira uvjete i način stvaranja te krajnji ishod.

No, kao što je rečeno, djelo grafičkog dizajna u suštini je umjetničko (likovno) djelo i stoga je česta pojava da likovni umjetnik stvara djela iz područja grafičkog dizajna. S obzirom na to da je sam Srnec bio izraženo sklon eksperimentiranju i izlaženju iz okvira, grafički dizajn, kao i njegov izlet u područje animiranog filma, činio se kao logičan slijed odabira njegovih područja interesa. Srnec je tako stvorio značajan dizajnerski opus u kojem je uglavnom „realizaciji pristupio koristeći se formalnim postupcima apstraktne umjetnosti, što je u potpunosti korespondiralo u odnosu na predmet“, kako piše u opisu njegovog predloška za naslovnici časopisa „Arhitektura“ na internetskim stranicama Mreže dizajnerskog sjećanja.¹⁸

¹⁸ Predlošci za naslovnici časopisa „Arhitektura“. *Mreža dizajnerskog sjećanja*. <https://mrezadizajna.com/katalog/predlozak-za-naslovnici-casopisa-arhitektura>

8. Analiza odabranih Srnećovih radova

8.1. Analiza odabranih Srnećovih umjetničkih djela iz razdoblja EXAT-a 51

Za analizu su odabrani radovi „Kompozicija“ iz 1952. i „Prostorni modulator“ iz 1953. godine jer su među najpoznatijima i jer odlično sažimaju Srnećov stil iz tog razdoblja koji je bio posebno obilježen eksperimentiranjem.

Rad „Kompozicija“ iz 1952. je apstraktno djelo koje pripada području slikarstva. Likovna tehnika koju je umjetnik koristio je gvaš. Glavni likovni elementi ovog djela su crta, boja i ploha. Ploha se doima kao glatka i pretežito popunjena linijama i apstraktnim oblicima. Jasno se primjećuje ritam dobiven nizananjem mnoštva linija. Djelo je pretežito u nijansama plave boje, čak primjećujemo tonsku gradaciju. Narančasti krug u sredini slike zato stvara snažan kontrast. U ovom radu možemo primijetiti Srnećovu sklonost korištenju linija te kako se pomoću samo nekoliko boja i linija uspijeva igrati apstraktnim oblicima i time stvoriti zanimljivu kompoziciju.

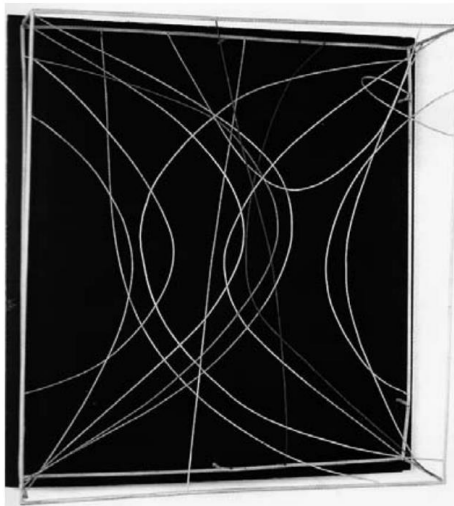


Slika 18. Aleksandar Srneć, Kompozicija, 1952.¹⁹

Srnećov „Prostorni modulator“ iz 1953. je apstraktno djelo na kojem možemo vidjeti mnogo isprepletenih žica izrađenih od metala koje stvaraju nekakav ritam. Likovni elementi koje primjećujemo na djelu su linija, ploha, volumen i prostor. Žice su u cjelokupnoj kompoziciji u službi volumena koji bi se u odnosu na prostor mogao opisati kao linijski istanjena masa. Što se tiče plohe, ona je iluzorna - rad doživljavamo kao crtež ili sliku gledano frontalno zato što nam se žice kao opipljivi volumeni u kompoziciji čine kao crte na tamnoj plohi.

¹⁹Aleksandar Srneć. *Avantgarde Museum*. <https://avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnici/aleksandar-srneć~pe4477/#overlay>

Prema Pintarić i ostalima (2010) Srnecov „Prostorni modulator“ iz 1953. smatrao se radikalnim djelom koje izlazi iz okvira slikarske discipline. Ovaj je objekt svojevrsna 3D slika i najbolje demonstrira „kulturnu revoluciju“ koju su Srnec i EXAT pokrenuli, kojoj su težili. Također, smatra da je to djelo najava umjetnički praksi koje će se tek razviti u narednim desetljećima.

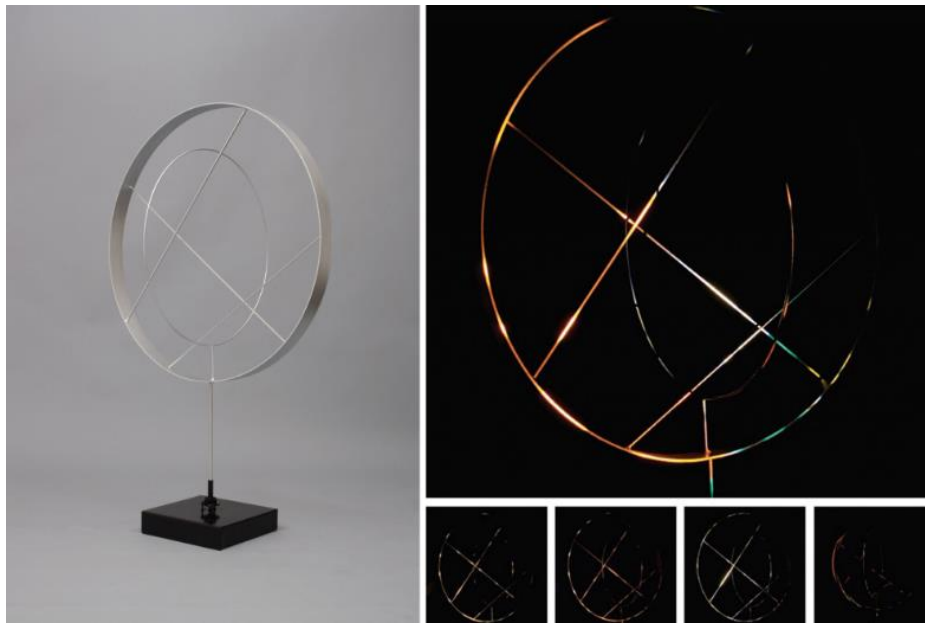


Slika 19. Aleksandar Srnec, Prostorni modulator, 1953. Denegri (2007)

8.2. Analiza odabranog Srnecovog rada iz perioda Novih tendencija

Odabrani rad za analizu je „Luminoplastika“, rad iz istoimene serije radova, izdvojen je jer odražava spajanje umjetnosti, znanosti i tehnologije koje je bilo jedno od ključnih obilježja Novih tendencija.

Denegri i ostali (2008) pišu da je „Luminoplastika“ jedna od najvažnijih njegovih serija koja je prema mišljenju mnogih, iako odlično tipološki uklopljena u filozofiju i duh Novih tendencija, ipak u konačnici izišla iz tih okvira, i vremenski i problemski.



Slika 20. Aleksandar Srnec, *Luminoplastika*, 1967.²⁰

„Luminoplastika“ je apstraktna konstrukcija koju čini okvir od savijene žice. Okvir je pokretan, a pokreće ga elektromotor. Na konstrukciju se iz statičnog izvora svjetlosti projiciraju zrake svjetla. Kako se skulptura kreće, tako se stvara ritam.

Slično piše u opisu te skulpture na internetskim stranicama MSU-a: „Konstrukcija prve Luminoplastike u tehničkom smislu krajnje je jednostavna: čine je, naime, elektromotorom pokrenut i pokretni ekran od savijene žice na koji su iz statičnog izvora kroz raznobojne filtre projicirane svjetlosne zrake, što u zatamnjenom okolnom prostoru čini da gledatelj zapaža i doživljava neprekidno promjenjive osvijetljene linearne konfiguracije neprestanog, odnosno ubrzanog ili usporenog ritma kretanja.“²¹

²⁰ Aleksandar Srnec. *Avantgarde museum*. <https://avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnici/aleksandar-srnec~pe4477/#overlay>

²¹ MSU od doma. (2020). *Muzej suvremene umjetnosti*. <http://www.msu.hr/upload/stranice/2020/04/2020-04-22/80/10msuoddomasrnecifranke.pdf>

„Luminoplastika“, iako je jednostavna u svojoj koncepciji, zapravo je vrlo zanimljiva jer predstavlja nešto novo, čak kad govorimo o mobilima što „Luminoplastika“ u suštini je. Za odgojno-obrazovni kontekst to je važno zato što učenike obično s mobilima upoznajemo posredstvom ostvarenja Alexandra Caldera i zaboravljamo da su i hrvatski umjetnici, poput Srneca, itekako važni u tom smislu.

8.3. Analiza animiranog filma „Gliša, Raka i Njaka“

Za analizu animiranog filma odabran je film „Gliša, Raka i Njaka“. Godina prvog javnog prikazivanja je 1960., a traje 10 minuta. Srnec je izradio scenografiju, a redatelj filma je Mate Bogdanović.²²

Radnja animiranog filma odvija se na selu, a glavni likovi su otac Gliša, sin Raka i magarac Njaka. Likovi u ovom animiranom filmu nisu prikazani crtežom, već su lutke. Stoga, ovakvu vrstu animiranog filma nazivamo lutkarski film. Pozadina animiranog filma izrađena je od slikarske tehnike kolaža koji je trgan rukom. Možemo primijetiti kako je pozadina plave boje, a ona predstavlja nebo. Trgani dijelovi kolaža zalijepljeni su na plavu pozadinu kako bi se bolje dočarali oblaci. Oblaci nisu tipične bijele boje, kako ih većina prikazuje, već su raznih boja i time je umjetnik filmu dao živahnost.

U jednom dijelu filma, u pozadini je vidljiva vodenica. Umjetnik je koristio slikarsku tehniku kolaž papir zajedno sa crtačkom tehnikom flomaster. Lutke koje se prikazuju kroz cijeli animirani film na jednom djelu pokreću vodeničko kolo, koji je ujedno i jedini pokretljivi dio pozadine.

Sinopsis filma glasi: „Ovaj lutkarski film snimljen je prema narodnoj anegdoti Svijetu se ne može ugoditi. Otac Gliša, sin Raka i magarac Njaka idu na sajam. Najprije otac jaše, a sin pješači, zatim prema savjetima susretnika mijenjaju uloge, da bi, na kraju, obojica pješice išli uz magarca i čak ga nosili.“²³



Slika 21. Srnecov lutkarski film „Gliša, Raka i Njaka“, 1960.²⁴

²² Gliša, Raka i Njaka. (2014). *Animafest Zagreb*.

http://www.animafest.hr/hr/2014/film/read/the_miller_his_son_and_the_donkey

²³ Isto.

²⁴ Isto.

8.4. Analiza odabranih Srnećovih radova s područja grafičkog dizajna

8.4.1. Dizajn naslovnica časopisa Arhitektura

Predloške za naslovnice časopisa Arhitektura Srneć je izradio 1955. godine u Zagrebu za Savez društva arhitekata FNRJ. Iako pripadaju području dizajna, ako ih se gleda kao slike, spadaju pod apstraktnu umjetnost. U skladu s time na njima do izražaja dolaze likovni elementi, a to su geometrijski likovi, boja, ploha i ritam. Ploha je na prvoj naslovnici svijetla, a na ostale dvije tamna. Na plohamo se nalaze ponavljajući geometrijski likovi koji čine ritam i među sobom stvaraju različite kontraste. Možemo primijetiti da geometrijski oblici asociraju na građevne elemente, pa i same zgrade te ih možemo povezati sa samim natpisom „Arhitektura“. Prema Kršiću (2021) može se sa sigurnošću utvrditi kako je Srneć u potpunosti vladao suštinskim značajkama grafičkog dizajna kao sredstva vizualne komunikacije te se on, kao i njegovi dizajneri suvremenici, naročito oni koji su stvarali pedesetih godina, smatraju nositeljima ne samo modernističkog dizajna, nego i početaka suvremenog grafičkog dizajna u Hrvatskoj.

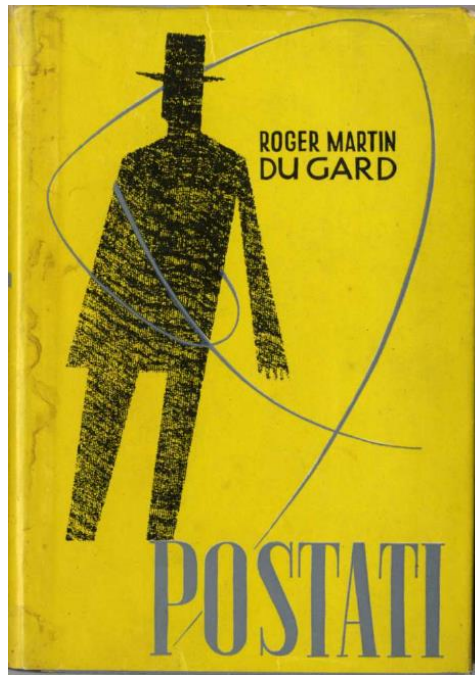


Slika 22. Srnećov dizajn za naslovnice časopisa „Arhitektura“, 1955.²⁵

²⁵Aleksandar Srneć. *Avantgarde Museum*. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnicialeksandar-srneć-pe4477/#overlay>

8.4.2. Dizajn naslovnice romana „Postati“ Rogera Martina du Garda

Srncem je naslovnicu hrvatskog izdanja knjige „Postati“, autora Rogera Martina du Garda (roman je prvi put objavljen u Francuskoj 1909. godine), dizajnirao 1957. godine. Ovdje je riječ o figurativnom dizajnu, iako je utjecaj apstrakcije i dalje jak. Likovni pojmovi koji dominiraju naslovnicom su lik, boja, ploha, linija. Ploha je obojana žarko žutom bojom, a ostali likovi su tamne boje čime Srncem postiže kontrast. U sredini naslovnice nalazi se lik muškarca koji na sebi nosi šešir i izgleda kao da pluta po naslovnici. Uz lik muškarca u sredini vidljiva je jedna duga, zakrivljena linija koja ga omata i koja kao da ga sprječava da postane ono što želi što možemo povezati i sa samim nazivom ovog romana. Odabir boja je pomalo agresivan, čak i uznemirujući jer se kombinacija žute i crne boje često koristi u simbolima i znakovima koji pozivaju na oprez, označavaju opasnost.



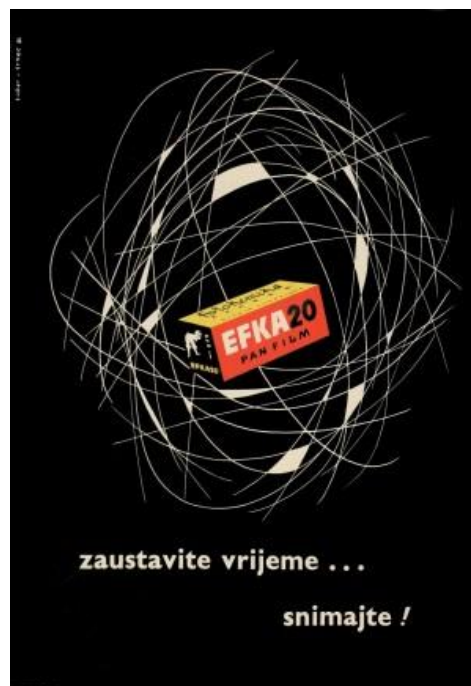
Slika 23. Srncemov dizajn knjige „Postati“ R. M. Du Garda, 1957.²⁶

²⁶Aleksandar Srncem. *Avantgarde Museum*. <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/umjetnicialeksandar-srncem-pe4477/#overlay>

8.4.4. Predložak za plakat tvrtke Fotokemika

Plakat je nastao 1961. godine, a Srnec se služio slikarskim tehnikama, odnosno temperom i kolažem. Likovni pojmovi koje susrećemo na ovom plakatu su boja, ploha i linija. Možemo primijetiti kako je koristio osnovne boje te da je ploha plakata poluprazna. Ploha je tamne boje i time se ponovno postiže kontrast s elementima koji se na njoj nalaze. Od tih se elemenata najviše ističe dvodimenzionalni prikaz kvadra kao geometrijskog tijela u sredini koji je okružen mrežom zakrivljenih linija. Od teksta naglasak je na natpisu na prikazanom kvadru (Efka20) i na natpisu na donjem dijelu plakata koji uz zamršeni slikovni prikaz doprinosi dojmu dinamike.

Prema opisu reklamnog plakata „Fotokemika“ na internetskim stranicama Mreže dizajnerskog sjećanja riječ je o vrlo jednostavnoj kompoziciji plakata koja sadržava prepoznatljiv Srnecov motiv premreženih linija što asocijativno korespondiraju s popratnim sloganom „Zaustavite vrijeme... snimajte!“. Smatra se da mreža linija predstavlja vrijeme koje uvijek prolazi, odnosno koje je nezaustavljivo, a motiv u sredini mu se suprotstavlja na način da zaustavlja nered koji čine linije i tako vizualno reprezentira slogan.²⁷



Slika 24. Srnecov dizajn plakata za Fotokemiku iz 1961.²⁸

²⁷ Reklamni plakat „Fotokemika“. *Mreža dizajnerskog sjećanja*. <https://mrezadizajna.com/katalog/plakat-fotokemika>

²⁸ Isto.

9. Srnec i nastava Likovne kulture

Apstrakcija u umjetnosti kao sadržaj likovnog istraživanja je u osnovnim školama jako važna za razvoj vizualne pismenosti jer stavlja naglasak na likovne elemente i kompozicijska načela, osnove vizualnog jezika. Kroz apstraktne radove ti elementi najviše dolaze do izražaja, a budući da je glavna i najvažnija karakteristika Srneceve umjetnosti apstrakcija, smatram da je prikladan kao poticaj u ostvarivanju nekih važnih ishoda predmetnog kurikuluma u nastavi Likovne kulture koji se tiču vizualnog jezika. Šarančić (2014) piše da se na taj način, istraživanjem vizualnog jezika, kod djece potiču vještine zapažanja, odnosno zapažanja odnosa veličina, nijansi boja, detalja, svjetla i sjene.

Osim poticanja razvoja vizualnog jezika kod učenika, a što se u razredu može ostvariti istraživanjem Srnecevih apstraktnih djela, treba spomenuti i njegove luminoplastike koje su sjajan primjer mobila u našoj umjetnosti. Srneceva djela možemo povezati s različitim umjetničkim područjima, odnosno možemo ga uključiti kao poticaj u slikarstvu, kiparstvu, animiranim filmovima te grafičkom dizajnu. Međutim, Srnec ne samo da može biti poticaj u različitim umjetničkim područjima, već može biti poticaj i u znanosti, što opet najviše do izražaja dolazi kod luminoplastika, a što znači da ga možemo povezati i s inženjerskim pristupom koji je možda specifičan za neke druge nastavne predmete. Također, Srneca možemo povezati i s istraživanjem optike, eksperimentima koje je davno provodio Isaac Newton, jer i Srnec svoje umjetničke radove vezane za svjetlost stvara na sličan način, eksperimentom. Isto tako, kao što je recimo Newton važan kao netko tko je prvi opisao svoje eksperimente s bijelom svjetlošću, tako je važan i Srnec koji je u nas, u Hrvatskoj (a možda i šire), proveo neka od najranijih umjetničkih optičko-kinetičkih istraživanja. Tu je i njegova tendencija da ne oblikuje samo skulpture kao nešto opipljivo, nego da kod njih pojačava vizualan dojam, kao da je riječ o ekranu na kojem se odvija film, ne skulpturi.

U praktičnom dijelu istraživanja sam se iz tog razloga vodila istim principom koji je i Srnec davno primjenjivao. Jednako kako je on svoje kinetičke skulpture koristio za izvedbe eksperimentalnih filmova, tako sam se i ja s učenicima odlučila na izvedbu GIF-ova s prikazom mobila koji sam sama izradila, opet po uzoru na Srneca.


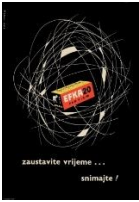
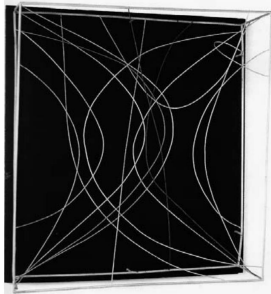

Kako je Srnec sam rekao, on je u svojim radovima želio „uhvatiti neuhvatljivo“ (ili dugotrajne trenutke sreće), u čemu se suptilno vidi poetika i lirizam njegova duha, što je još jedno inspirativno obilježje njegova stvaralaštva, kako piše Denegri i ostali (2008).

Sve ove Srnecove karakteristike podatne za istraživanje s učenicima možemo povezati zato ne samo s ishodima Likovne kulture nego i s mnoštvom očekivanja međupredmetnih tema i ishodima drugih predmeta, npr. ishodima Hrvatskog jezika, Prirode i društva te Matematike. Te nam mogućnosti pružaju prilike za integrativnim pristupom nastavi koji je u duhu suvremenog pristupa odgoju i obrazovanju, istovremeno kroz koji možemo učenicima dočarati da umjetnost itekako može biti korisna u ostvarivanju ishoda iz niza područja, ne samo onih koji se tiču Likovne kulture.

Ne treba u tom smislu zaboraviti ni Srnecov rad na animiranom filmu kao ni grafički dizajn koji predstavljaju mnogo više od svog likovnog sadržaja, osobito ako se zna koliko su vizualne komunikacije danas važne, onda i koliko je važno s učenicima istraživati to područje.

U nastavku slijedi tablica ishoda za niže razrede osnovne škole iz predmeta Likovne kulture koje se referiraju na prethodno napisano o Srneću kao poticaju u nastavi Likovne kulture u razrednoj nastavi. Prvi stupac tablice sadrži šifre ishoda, dok se drugi i treći stupac odnose na ishode te sadržaje ishoda koji se mogu povezati s istraživanjem Srnecove umjetnosti. Četvrti stupac se nadovezuje na prethodne stupce te se njime predlažu prikladna Srnecova djela za istraživanje navedenih sadržaja ishoda.

Tablica 1: Povezanost ishoda u Likovnoj kulturi s likovnim sadržajem Srnećevih djela (NN 7/2019)

| Šifra ishoda | Ishod | Sadržaji ishoda podatni za povezivanje s istraživanjem Srnećeve umjetnosti na nastavi LK | Prikladna Srnećeva djela za istraživanje navedenih sadržaja ishoda |
|---------------|---|---|---|
| OŠ LK A.1.1 . | Učenik prepoznaje umjetnost kao način komunikacije i odgovara na različite poticaje likovnim izražavanjem. | Obvezni likovni pojmovi: Ploha, lik, geometrijski i slobodni likovi. Hrapava i glatka površina. Ritam: ponavljanje i izmjena oblika na plohi. | Kompozicija, 1952.  |
| OŠ LK A.1.2 . | Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju. | Učenik koristi neke od predloženih likovnih materijala i tehnika: Likovne tehnike: Slikarske: akvarel, tempera Crtačke: tuš i pero | |
| OŠ LK A.2.1 . | Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje. | Kontrast svijetlih i tamnih boja. Ritam, ploha, boja. Odnosi veličina likova: veće, manje, jednako. | Srnećev Predložak za plakat tvrtke Fotokemika, 1961.  |
| OŠ LK A.2.2 . | Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju. | Učenik koristi neke od predloženih likovnih materijala i tehnika te digitalne tehnologije. Slikarski: tempere, kolaž papir, flomaster | |
| OŠ LK A.3.1 . | Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje | Obvezni likovni pojmovi: Značenje crta: obrisne i gradbene crte. Masa i prostor: različiti odnosi mase i prostora; reljef. Omjer veličina likova i masa; ravnoteža (simetrija i asimetrija). | Prostorni modulator, 1953.  |
| OŠ LK A.3.2 . | Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju. | Učenik koristi neke od predloženih likovnih materijala i tehnika: Prostorno-plastički: ambalaža i drugi materijali, aluminijska folija, (žica) | |
| OŠ LK A.3.3 . | Učenik u vlastitome radu koristi tehničke i izražajne mogućnosti novomedijskih tehnologija. | Kadar, plan i neki od likovnih pojmova predviđenih ishodom A.3.1 | |
| OŠ LK A.4.1 . | Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje. | Obvezni likovni pojmovi: Različite vrste površina (umjetnička djela i okolina). Različiti odnosi mase i prostora. Kompozicija i rekompozicija na plohi i u prostoru. | Luminoplastika, 1967.  |
| OŠ LK A.4.2 . | Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju. | Učenik koristi neke od predloženih likovnih materijala i tehnika: Prostorno-plastički: glinamol, ambalaža i drugi materijali, aluminijska folija, žica | |
| OŠ LK A.4.3 . | Učenik u vlastitome radu koristi tehničke i izražajne mogućnosti novomedijskih tehnologija. | Kadar; plan; kompozicija i neki od likovnih pojmova predviđenih ishodom A.4.1 | |

10. Praktično istraživanje

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je istražiti Srnecovu umjetnost u vlastitom likovnom stvaralaštvu, onda i u likovnom stvaralaštvu učenika na satu Likovne kulture u svrhu poticanja razvoja njihovog kritičkog mišljenja i kreativnosti.

Problem istraživanja

Problem istraživanja se odnosi na pitanje kako pristupiti Srnecovoj umjetnosti u vlastitom likovnom stvaralaštvu i u radu s učenicima.

Sudionici istraživanja

U prvom dijelu praktičnog istraživanja koji se odnosi na istraživanje Srnebove umjetnosti u vlastitom likovnom stvaralaštvu jedina sam sudionica ja kao autorica diplomskog rada. U drugom dijelu praktičnog istraživanja koji se odnosi na osmišljavanje i izvedbu likovne aktivnosti s učenicima sudionici su, uz mene kao voditeljicu te aktivnosti, učenici 4. razreda OŠ Stanovi u Zadru.

Metodologija

U teorijskom dijelu rada glavna je metoda istraživanja bila deskriptivna metoda koja se bazirala na istraživanju dostupne literature o temi. U praktičnom dijelu rada metode su sljedeće: samostalno likovno istraživanje koje uključuje osmišljavanje likovnog rada, realizaciju i refleksiju na izvedeno, zatim osmišljavanje likovne aktivnosti za učenike, realizaciju aktivnosti i interpretaciju likovnih radova učenika kao materijalnih produkata te aktivnosti.

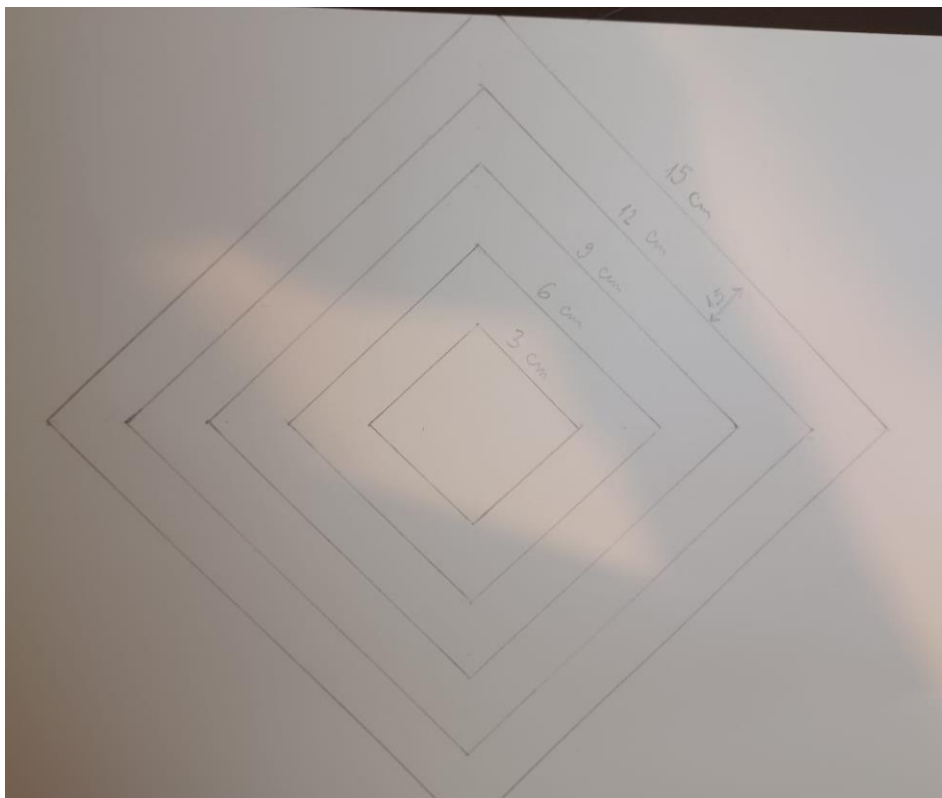
Opis istraživanja

Prvi dio praktičnog dijela uključuje moju samostalnu izradu mobila po uzoru na Srneca. Drugi dio uključuje provedbu likovne aktivnosti u četvrtom razredu osnovne škole koja je osmišljena na temelju mog samostalnog likovnog zadatka kojeg sam predstavila učenicima. Likovni zadatak za učenike se u suštini svodi na izradu GIF-a kao kratke animacije, s time da mu uz predstavljanje mog prethodno provedenog samostalnog likovnog istraživanja prethodi i zajedničko istraživanje Srneca kao umjetnika s učenicima u razredu.

10.1. Samostalno likovno istraživanje

Po uzoru na Srneca odlučila sam samostalno izvesti mobil na način da bude prikladan za istraživanje s učenicima u razrednoj nastavi. Kao što sam već navela u prijašnjim poglavljima, 1967. godine umjetnik stvara prvi primjer svoje idealne kombinacije svjetlosti i mobilne komponente, odnosno Luminoplastiku. Upravo radi toga me Srnec potaknuo na izradu vlastite žičane skulpture. Potrebni materijali za izradu mobila bili su mi bakrena žica, ravnalo, metar, kliješta, olovka, lemilo, žica za lemljenje, perle, stalak, magnet te dodatni dijelovi radi samog ukrašavanja. Odlučila sam se na bakrenu žicu kao osnovu svog mobila jer se lako savija, no opet je dovoljno čvrsta.

Prvo sam nacrtala skicu te sam definirala potrebne dimenzije za izradu mobila.



Slika 25. Skica mobila

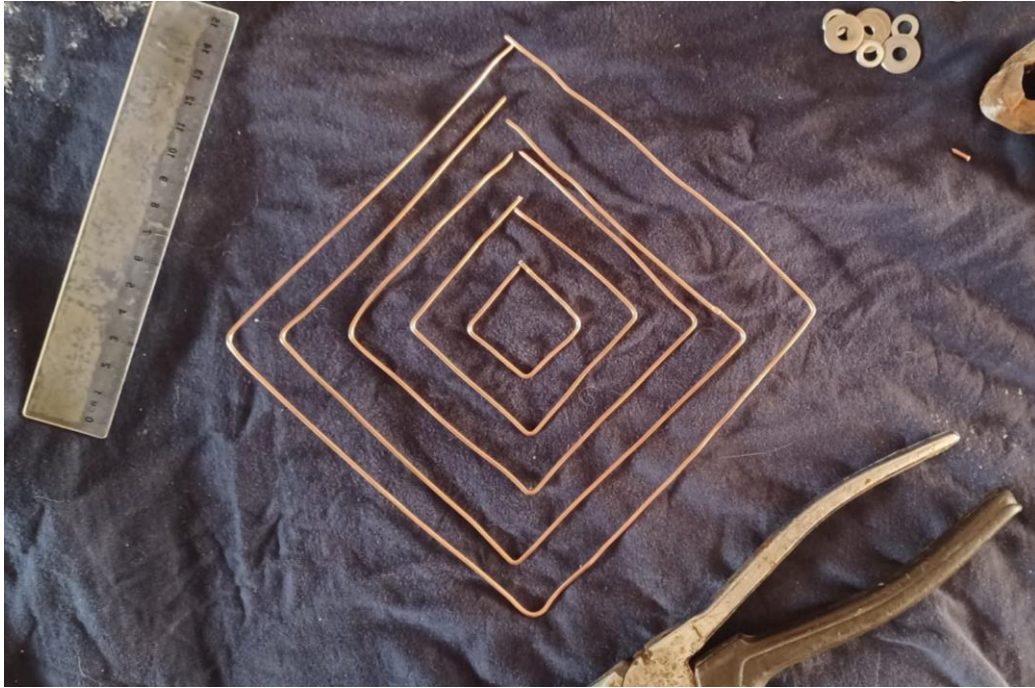
Zatim sam na bakrenoj žici pomoću ravnala i metra označavala olovkom koliko centimetara mi je potrebno te kliještima maknula višak. Odlučila sam se za pet komada bakrene žice različitih dužina. Prva dužina bakrene žice iznosila je 60 centimetara, druga 48 centimetara, treća dužina 36 cm, četvrta 24 cm te peta, odnosno posljednja 12 cm.



Slika 26. Početni materijali za rad

Nadalje sam ih savijala da dobijem kvadrate na način da na označenim dijelovima bakrenu žicu savijem pod pravi kut na četiri jednaka dijela. Razlika u dužini između svakog kvadrata je 3 centimetara, što znači da su najvećem kvadratu stranice duge 15 centimetara, a najmanjem 3 centimetara te je razmak između svakog kvadrata 1,5 centimetar. U izradi mobila jako je važan razmak kako se žice ne bi međusobno dodirivale jer bi im dodir sputavao kretanje.

U ovom dijelu izrade imala sam jedan problem, a problem je predstavljalo savijanje žica pod pravim kutom. Bakar se dosta lako savija te pritiskanjem žice savijaju se i ostali dijelovi koji se u ovom slučaju nisu smjeli savijati. Najteži problem kod bakrene žice je ispravljanje greškom krivo savinute žice te smatram kako je potrebno dovoljno strpljenja da bi se to ispravilo.



Slika 27. Bakrena žica savijena pod pravim kutom u različitim dužinama u obliku kvadrata

Nakon ovog dijela izrade kreće zahtijevniji dio, a to je spajanje kvadrata s malenim obručima. Za ovaj dio izrade potrebno mi je bilo lemiti te maleni obruči kroz koje sam mislila na kraju provući ravnu žicu kako bih dobila željenu pokretnu skulpturu. Te sam obruče dobila tako što sam ostatak žice savila oko štapa nešto većeg promjera te tako savinutu žicu onda presjekla klještima. Na taj sam način dobila više obruča koji su potrebni za zamišljenu konstrukciju.



Slika 28. Žica savijena oko štapa

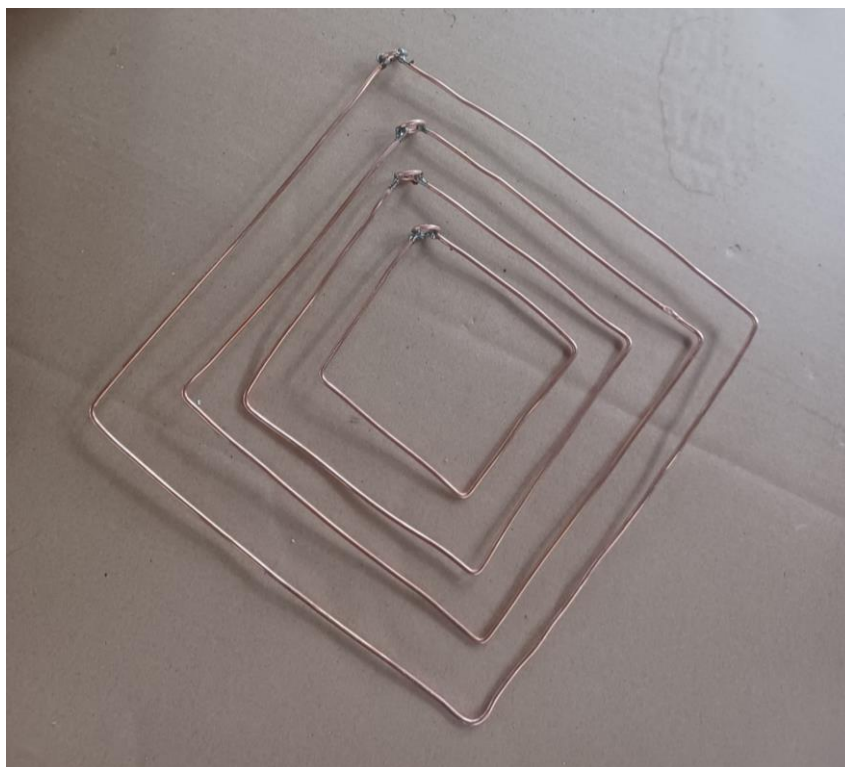


Slika 29. obruči dobiveni od savijene žice

Kada sam dobila obruče, nastavila sam sa izradom mobila. U ovom dijelu izrade potrebno mi je bilo lemiti i puno strpljenja. Po prvi put sam se susrela sa lemilicom te je u početku bilo neuspjelih pokušaja. Problem koji se stvarao je bio taj što se komadić bakra nije uspevao zalemiti s drugim dijelom. Provjeru uspješnosti spajanja sam radila tako što bih spojene djelove žice umakala u vodu. Ukoliko je lemljenje bilo neuspješno, u vodi bi se žice odvojile, odnosno ispao bi dio koji ih je povezivao. Međutim, na kraju sam savladala korištenje lemilice te uspješno spojila obruče s dijelovima kvadrata.

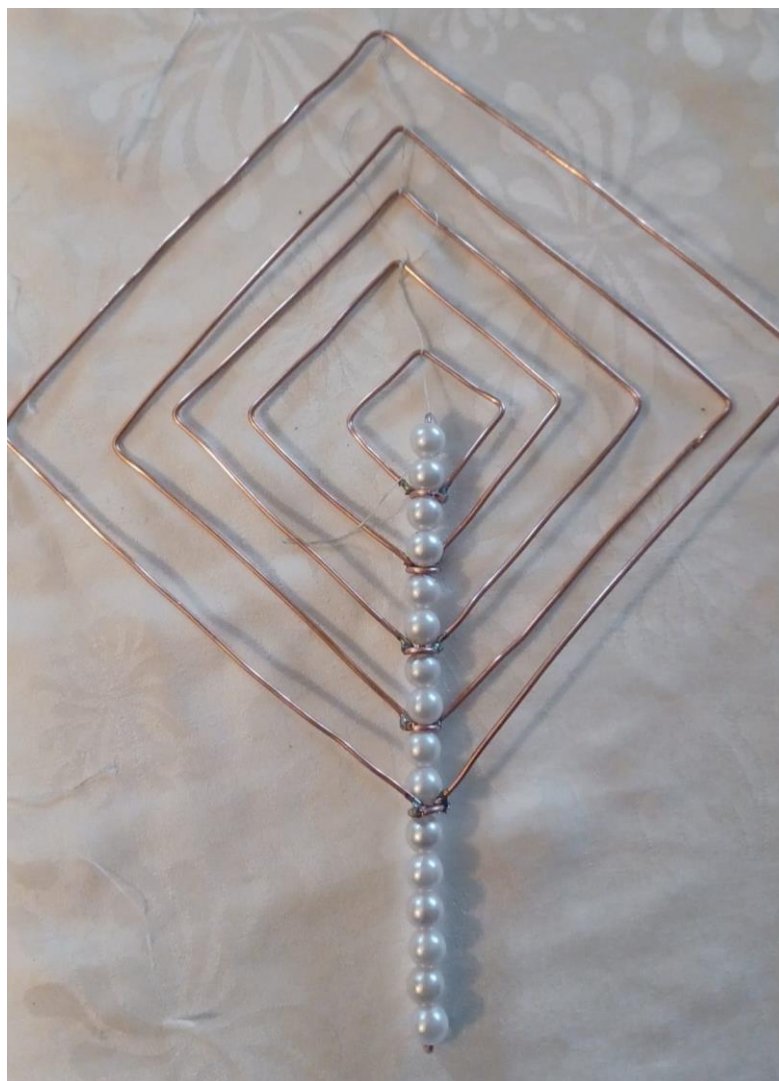


Slika 30. Proces lemljenja



Slika 31. Dobiveni rezultat lemljenja

Ove dvije slike prikazuju sam proces lemljenja te dobiveni rezultat. Sljedeći korak bio je provući bakrenu žicu kroz svih pet obruča. Međutim, razmak je i dalje trebao biti otprilike jedan centimetar zbog čega sam između svakog razmaka stavila dvije perlice kako bi ga održavale.



Slika 32. Skulptura prije postavljanja na stalak

Nakon ovog dijela sam izrađeni dio postavila na okrugli stalak, ali sam shvatila kako mi nešto nedostaje da bi skulptura bila teža jer se previše ljuljala. Radi toga sam uzela dva manja magneta te ih učvrstila pribadačom za skulpturu. Kada sam riješila glavne dijelove konstrukcije, pozabavila sam se detaljima. Kupila sam ukrasne lampice također izrađene od bakrene žice te ih postavila na stalak. Također sam uzela dodatne perlice kroz koje sam provlačila žicu te ih pričvršćivala za mobil.



Slika 33. Dovršen project

Na slici je prikazana završna verzija skulpture koju sam izvela. Skulptura je pretežito izrađena od bakrene žice sa ukrasnim detaljima. Mobil visi pomoću konca na stalku te ga može pokrenuti strujanje zraka. Magnet na samom dnu mobila daje težinu kako se mobil ne bi previše ljuljao po strani. LED lampice kojima sam ukasila stalak daju nam dodatan ugođaj kada se mobil krene okretati.

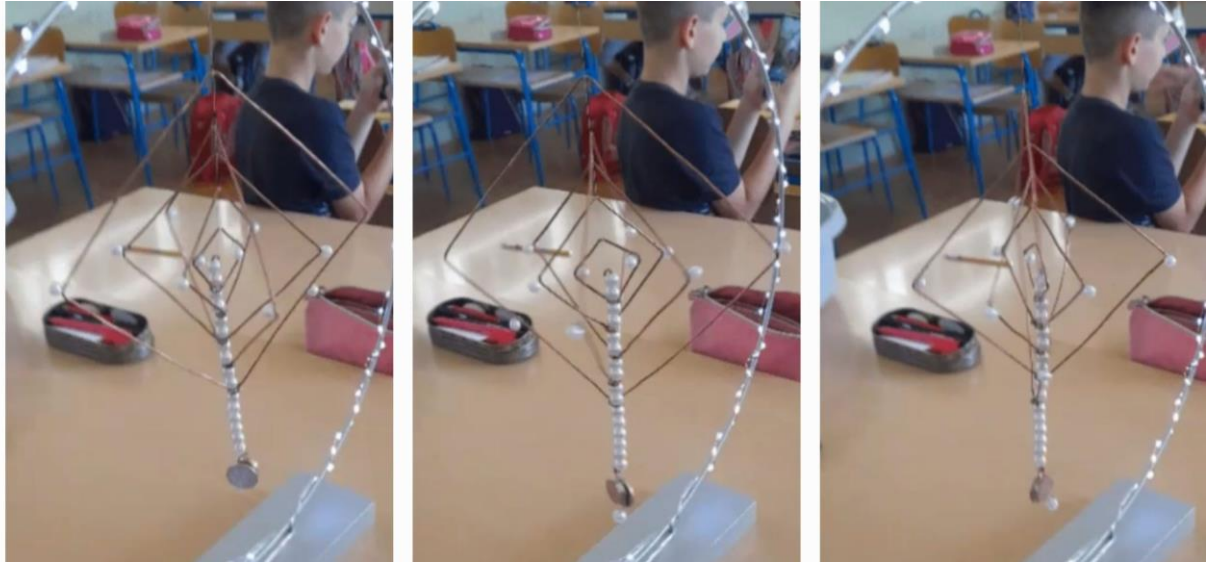
Najveći nedostatak kod ove skulpture je što se bakrena žica jako brzo savija, a vrlo teško ispravlja. To možemo primijetiti i na ovoj fotografiji. Žice su malo ostale iskrivljene te se zbog toga čini kako razmak između kvadrata nije jednak iako je sve bilo izmjereno. Naravno, kako se radi o pokretnoj skulpturi, ni na ovoj fotografiji nije bila u potpunom stanju mirovanja pa žice izgledaju još zakrivljenije. Ako bih išta promijenila, to bi bila bakrena žica. Drugi put bih možda koristila plastiku jer se ne savija toliko kao bakrena žica ili bih možda odabrala deblju žicu te bih na taj način dobila tehnički kvalitetniji rad. Svakako, kako se radi o mom prvom malo zahtjevnijem samostalnom likovnom radu te kako sam se prvi put susrela sa lemljenjem bakra, jako sam zadovoljna izvedbom.

10.2. Istraživanje s učenicima

Svoju pokretnu skulpturu odlučila sam predstaviti učenicima četvrtog razreda osnovne škole Stanovi u Zadru, za što sam dobila dozvolu. Osmislila sam jedan školski sat u kojem bih učenike podučila o Srneću, prezentirala im vlastiti rad vezan za tu temu i uvela ih u pojam mobila, onda i GIF-a kao kratke pokretne animacije. Naglasak bih stavila na Srneća i djelo koje sam sama izvela. Kako je mobilnu skulpturu teško percipirati na fotografiji, uloga mog mobila u razredu bila bi velika u odgojno-obrazovnom smislu jer bih dopustila učenicima da je sami pokušaju pokrenuti, dodirnuti, dakle sve ono što bi preko fotografije bilo teže percipirati.

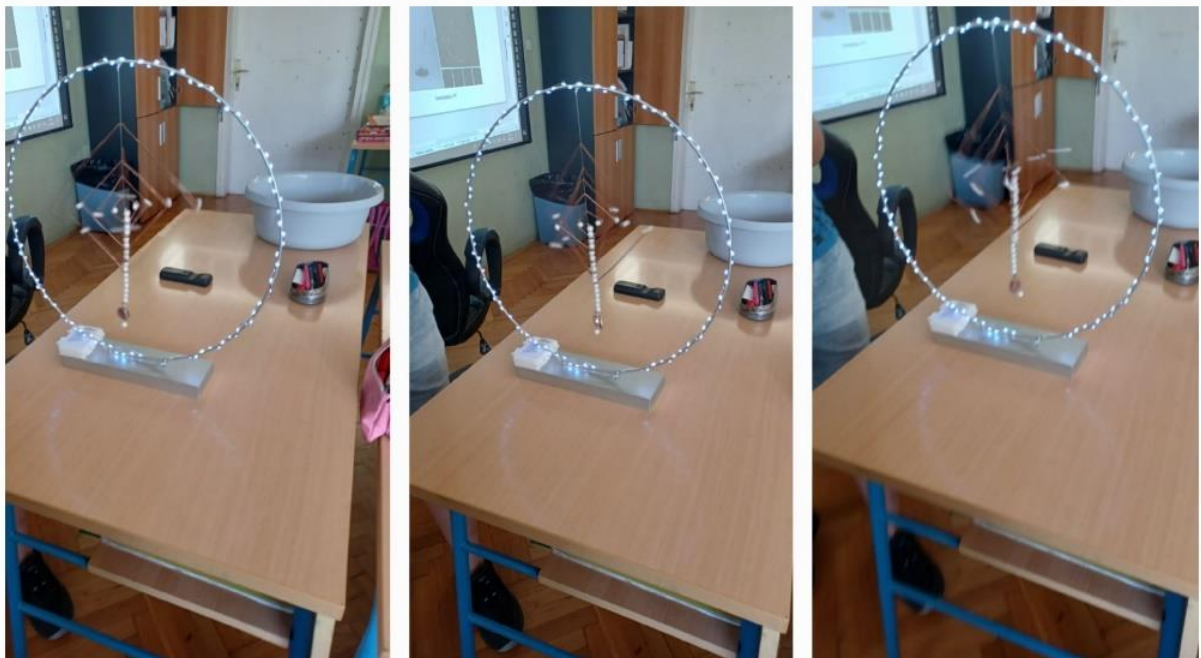
Nakon toga, učenicima sam planirala zadati zadatak da od svoje skulpture stvore GIF-ove sa pametnim telefonima za što im neće trebati nikakva posebna aplikacija za izradu, samo kamera i galerija, aplikacije koje sadrži svaki pametni telefon. GIF je kao forma odabran jer podsjeća na Srnećovo djelovanje u području animacije.

Realizacija likovne aktivnosti protekla je upravo po planu. Učenici su bili komunikativni te su s lakoćom odgovarali na postavljena pitanja. Atmosfera u razredu bila je ugodna te su svi sudjelovali u raspravi. Učenici, po očekivanju, nikad nisu čuli za Srneća, a njegova Luminoplastika im se jako svidjela. Bili su iznenađeni i mojom verzijom mobila, te su već unaprijed zaključili kako oni takvo nešto nikad neće uspjati napraviti. Izrada GIF-ova prošla je dosta uspješno, iako naravno da je rezultirala GIF-ovima različite kvalitete na razini razreda. Prilikom realizacije zadatka dolazili su do skulpture dvoje po dvoje kako se ne bi stvarala gužva te kako bi GIF-ovi bili što uspješniji. Iskreno, očekivala sam da će većina radova biti slična, a zapravo je bilo upravo suprotno. Svaki GIF je bio drugačiji. Netko je stavio naglasak samo na dio koji se okreće, netko je uhvatio cijelu skulpturu. Netko je bio predaleko, iako su svi mogli birati udaljenost, a netko opet preblizu. Odlučila sam u ovaj prikaz istraživanja staviti po tri fotografije iz tri različita GIF-a da i ovdje ilustriram tu različitost iako je jasno da ona u GIF-ovima kao kratkim videozapisima od svega nekoliko frame-ova više dolazi do izražaja.



Slika 34. Učenički rad, GIF dostupan na:
<https://giphy.com/gifs/bCuaY6BJdamG28TsDa>

Na prvom primjeru, možemo primijetiti kako je učenik stavio naglasak samo na dio koji se okreće. Stalak i LED lampice u ovom GIF-u ne dolaze do izražaja. Fotografije je uslikao ipak možda malo preblizu, s obzirom na to da je imao mogućnost udaljiti se. Također, kut slikanja je pomalo neobičan, ali poprilično hrabar. Većina učenika fotografirala je skulpturu frontalno, a učenik se kod ovog GIF-a okušao u fotografiranju iz poluprofila.



Slika 35. Učenički rad 2, GIF dostupan na: <https://giphy.com/gifs/MdfG9X7golR2iSMQME>

Na drugom primjeru vidimo čistu suprotnost promišljanju o fotografiji. Ove fotografije su uslikane definitivno predaleko te radi toga mobil ne dolazi posve do izražaja. Međutim, ovaj je put zahvaćena cijela skulptura.



Slika 36. Učenički rad 3, GIF dostupan na:

<https://giphy.com/gifs/FpLBG2m5sOwKckDmJC>

Treći primjer izrade je od ova tri primjera najuspješniji. Kut fotografiranja nam omogućava da vidimo sve što je potrebno. Udaljenost fotografiranja je optimalna. Sve je skladno i sve jednako dolazi do izražaja.

Što se tiče ostalih učeničkih GIF-ova, nekoliko ih je dostupno na sljedećim poveznicama:

<https://giphy.com/gifs/fl5Tcv6TTBtKR1sYhy>

<https://giphy.com/gifs/i3x9wMkeis007CRcmF>

<https://giphy.com/gifs/PSep2ueHHxZ2GErYV8>

<https://giphy.com/gifs/in4TcAHvC0X3Mgd5HR>

11. Rasprava

Ovim istraživanjem se htjelo istražiti je li Srnec prikladan za učenike razredne nastave te može li im poslužiti kao kvalitetan poticaj u radu. Istraživanje se provodilo u dva dijela. U prvom dijelu praktičnog istraživanja odlučila sam se na izradu vlastitog mobila te mi se svidjelo što sam se susrela sa novim izazovom. Rad na mobilu je bio dosta zahtijevan, ali na kraju se isplatio jer se realizirano pokazalo uspješnim. Najveći problem s kojim sam se u samostalnom radu na mobilu susrela bio je lemljenje bakra. Smatram kako se taj dio mogao pojednostavniti korištenjem drugog materijala. Mogla sam primjerice koristiti plastiku koja bi za učenike u razrednoj nastavi definitivno bila bolji izbor s obzirom na to da bi se onda i oni sami mogli okušati u izvedbi svojih mobila, za što bi im trebalo nekoliko školskih satova.

Drugi dio praktičnog istraživanja odnosio se na prezentaciju Srneca, mog izvedenog mobila i načina izrade GIF-ova učenicima. Zanimljivo je kako su se učenici četvrtog razreda već susretali sa pojmom GIF te su ga upotrebljavali u komunikaciji putem interneta. Što se tiče izvedbe GIF-ova kao njihovog likovnog zadatka, našlo se nekoliko brzopleto snimljenih fotografija koje su na kraju dovele do ne toliko uspješnih radova, ali je većina GIF-ova bila kvalitetno izvedena. Kod izrade velikih problema nije bilo, jedino mali dio učenika nije imao pametne telefone. Taj se problem riješio na način da su posudili moj pametni telefon te pomoću njega izvršili zadatak. Učenicima se zadatak izrazito svidio jer se u razrednoj nastavi ne susreću dovoljno s ovakvim radovima, a s mobilom su bili oduševljeni. Vjerujem kako se ovaj zadatak mogao provesti i na drugačiji način. U motivacijskom dijelu sam mogla naglasiti kako je Srnec i sam izvodio svoje mobile te ih naknadno snimao i izvodio eksperimentalne filmove koje bi učenicima pokazala na nastavi. Definitivno bih započela razgovor o akcijskim filmovima koji su primjereni učenicima razredne nastave te ih potaknula da razmisle kako nastaju različiti vizualni efekti u takvim filmovima. Objasnila bih im da je Srnec na sličan način postizao takve efekte i to pod različitim osvjetljenjima. Zatim bi učenicima možda zadala malo drugačiji zadatak, odnosno da se i oni okušaju u izradi GIF-ova, ali pod različitim osvjetljenjima kako bi na taj način i oni dobili različite vizualne efekte u svojim radovima što bi ih dodatno zainteresiralo i povezal sa Srnecom.

12. Zaključak

Aleksandar Srnec bio je avangardni umjetnik te jedan od poznatijih članova Exata 51 i Novih tendencija. Osim "čistom" umjetnošću bavio se animiranim filmovima te grafičkim dizajnom. Karakteristike njegove umjetnosti vezane su za njegovu sklonost geometriji, apstrakciji i eksperimentu, a što se jasno vidi u njegovim djelima nastalim u različitim umjetničkim područjima.. Najpoznatiji je po svojoj seriji radova pod naslovom „Luminoplastika“ koja predstavlja jedno od najranijih optičko-kinetičkih istraživanja u Hrvatskoj, ali i u europskoj umjetnosti.

Zbog svega navedenog Srnec sa svojim inovativnim umjetničkim djelima može biti vrlo kvalitetan poticaj učenicima na satu Likovne kulture, a na to se dijelom odnosi i u radu provedeno praktično istraživanje.

Praktično istraživanje provela sam samostalno i s učenicima. Kroz samostalno istraživanje sam se odlučila na izradu mobila. Smatram kako sam se kroz samostalno istraživanje uspjela više povezati sa umjetnikom te stekla dojam s kakvim se sve problemima susretao prilikom svog rada na luminoplastikama. Zahvaljujući samostalnom istraživanju uspjela sam i kvalitetnije provesti motivaciju tijekom praktičnog istraživanja s učenicima. Puno su se lakše zblížili sa Srnecom kao umjetnikom i imali prilike vidjeti kako jedan mobil u stvarnosti izgleda. Takav sat Likovne kulture im je bio neobičan, ali im se jako svidio, zajedno s GIF-om kao likovnim zadatkom kojim smo mobil kao skulpturu povezali s novim tehnologijama, još jednim obilježjem Srnecove umjetnosti. Sve to ide u prilog tome da Srnec može biti itekako poticajan u nastavi Likovne kulture, kao i to da se u školi može i više poticati hrvatske umjetnike Exata 51 i Novih tendencija koji su bili vrlo inovativni i skloni povezivanju umjetnosti s drugim područjima.

13. Popis literature

Knjige, članci, enciklopedijske natuknice i zakonski dokumenti:

Denegri, J. (2007). *Aleksandar Srnec: pionir apstraktnog slikarstva i luminokinetičke umjetnosti*. Up&underground. (9–12), 203-207. https://up-underground.com/wp-content/uploads/2007/12/1112_jerko_denegri.pdf

Denegri, J. (2000). *Exat 51 i Nove tendencije: umjetnost konstruktivnog pristupa*. Horetzky: Zagreb

Denegri, J. (2004). *Exat '51 u međunarodnom i domaćem okruženju*. Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi. Vol. 71/72 (1). 116-118. <https://hrcak.srce.hr/clanak/385352>

Denegri, J., Vukić, F., Turković, H. (2008). *Aleksandar Srnec: Prisutna odsutnost*. Edicija Sudac: Zagreb

Fritz, D. (2008). Nove tendencije. *Oris*, 10 (54). 176-191. https://www.oris.hr/files/pdf/zastita/24/Oris.54_Nove.tendencije.pdf

Grafički dizajn. (2022). *Portal hrvatske tehničke baštine*. <https://tehnika.lzmk.hr/graficki-dizajn/>

Kršić, D. (2021). *Milan Vulpe: identitet u raznolikosti – O dizajnu Milana Vulpea, 1. dio*. Dizajn.hr. <http://dizajn.hr/blog/milan-vulpe-identitet-raznolikosti-1-dio/>

Nove tendencije. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44260>

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj. Narodne novine 7/2019

Pintarić, S., Denegri, J., Vukić, F., Turković, H. (2010). *Aleksandar Srnec: Prisutna odsutnost*. Muzej Suvremene umjetnosti: Zagreb

Pintarić, S. (2004). *EXAT 51 i Nove tendencije na CD-ROM-u*. Muzeologija. (41/42). 263-265. <https://hrcak.srce.hr/77522>

Richter, V. (2002). *Tko je pisac Manifesta EXAT 51*. Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi. Vol. 67/68 (2). 106-111. <https://hrcak.srce.hr/265608>

Srnec, Aleksandar. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57637>

Susovski, M. (2004). *Exat '51 – europski avangardni pokret. Umjetnost – stvarnost – politika. Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi*. Vol. 71/72 (1). 107-115. <https://hrcak.srce.hr/265416>

Šarančić, S. (2014). *Dobrobiti likovnog stvaralaštva*. Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu. Vol. 154 (1-2). 91-104. <https://hrcak.srce.hr/138833>

Turković, H. (2017). EXAT 51 i Zagrebačka škola crtanog filma. *Bilten hrvatskog filmskog saveza*. (83).

https://www.academia.edu/35587454/EXAT_51_i_Zagrebacka_skola_crtanog_filma

Drugi internetski izvori:

Čovjek i sjena. (2022). *Animafest* Zagreb.
http://www.animafest.hr/hr/2022/film/read_all/the_man_and_his_shadow

Gliša, Raka i Njaka. (2014). *Animafest* Zagreb.
http://www.animafest.hr/hr/2014/film/read/the_miller_his_son_and_the_donkey

MSU od doma. (2020). *Muzej suvremene umjetnosti*.
<http://www.msu.hr/upload/stranice/2020/04/2020-04-22/80/10msuoddomasrnecifranke.pdf>

Predlošci za naslovnicu časopisa „Arhitektura“. *Mreža dizajnerskog sjećanja*.
<https://mrezadizajna.com/katalog/predlozak-za-naslovnicu-casopisa-arhitektura>

Reklamni plakat „Fotokemika“. *Mreža dizajnerskog sjećanja*.
<https://mrezadizajna.com/katalog/plakat-fotokemika>

14. Popis slika

| | |
|--|----|
| Slika 1. Srnecova apstrakcija iz 1952..... | 3 |
| Slika 2. Aleksandar Srnec, portret..... | 4 |
| Slika 3. Izložba EXAT 51, Društvo arhitekata Hrvatske, Zagreb, 1953..... | 5 |
| Slika 4. Ivan Picelj, Kompozicija XL, 1951. | 7 |
| Slika 5. Manifest EXAT-a 51..... | 9 |
| Slika 6. Victor Vasarely, Yllam, 1961. | 12 |
| Slika 7. Časopis Azimuth. | 13 |
| Slika 8. Aleksandar Srnec, PSY - XIII., 1963. (Denegri I ostali, 2008.). | 13 |
| Slika 9. Ivan Picelj, dizajn plakata za drugu izložbu Novih tendencija, 1963. | 14 |
| Slika 10. Aleksandar Srnec, Composition PX-38, 1961. | 15 |
| Slika 11. Prizor iz Srnecovog filma „Čovjek i sjena“, 1960. | 16 |
| Slika 12. Srnecov projekt „Jednako beskonačno“, 1960. (Denegri i ostali, 2008.). | 17 |
| Slika 13. Aleksandar Srnec, Počeci, 1963. (Denegri i ostali, 2008.). | 17 |
| Slika 14. Aleksandar Srnec, Počeci 2, 1963..... | 18 |
| Slika 15. Aleksandar Srnec, Luminoplastika 68, 1968. (Denegri I ostali, 2008.)..... | 18 |
| Slika 16. Vlado Kristl, Don Kihot, 1961. Turković (2017) | 19 |
| Slika 17. Srnecov predložak za naslovnicu časopisa „Arhitektura“. | 20 |
| Slika 18. Aleksandar Srnec, Kompozicija, 1952..... | 22 |
| Slika 19. Aleksandar Srnec, Prostorni modulator, 1953. Denegri (2007)..... | 23 |
| Slika 20. Aleksandar Srnec, Luminoplastika, 1967. | 24 |
| Slika 21. Srnecov lutkarski film „Gliša, Raka i Njaka“, 1960. | 26 |
| Slika 22. Srnecov dizajn za naslovnice časopisa „Arhitektura“, 1955. | 27 |
| Slika 23. Srnecov dizajn knjige „Postati“ R. M. Du Garda, 1957. | 28 |
| Slika 24. Srnecov dizajn plakata za Fotokemiku iz 1961. | 29 |
| Slika 25. Skica mobila..... | 34 |
| Slika 26. Početni materijali za rad..... | 35 |
| Slika 27. Bakrena žica savijena pod pravim kutom u različitim dužinama u obliku kvadrata | 36 |
| Slika 28. Žica savijena oko štapa | 36 |
| Slika 29. obruči dobiveni od savijene žice | 37 |
| Slika 30. Proces lemljenja | 37 |
| Slika 31. Dobiveni rezultat lemljenja | 38 |

| | |
|---|----|
| Slika 32. Skulptura prije postavljanja na stalak | 39 |
| Slika 33. Dovršen project | 40 |
| Slika 34. Učenički rad, GIF dostupan na: | 42 |
| Slika 35. Učenički rad 2, GIF dostupan na: https://giphy.com/gifs/MdfG9X7golR2iSMQME | 42 |
| Slika 36. Učenički rad 3, GIF dostupan na: | 43 |

15. Popis tablica

| | |
|---|----|
| Tablica 1: Povezanost ishoda u Likovnoj kulturi s likovnim sadržajem Srncovih djela (NN 7/2019) | 32 |
|---|----|

Životopis

Ime i prezime: Natalia Škara

Datum rođenja: 17.02.1999.

Adresa: Ulica Ante Baljaka 24

Broj mobitela: 091 242 8408

E-mail: skaranatalia@gmail.com

Obrazovanje: Upravni referent (2017.). Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola, Zadar

Trenutačno: studentica – Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Diplomski rad: Umjetnost Aleksandra Srneca kao poticaj u nastavi Likovne kulture

Poznavanje jezika

| | RAZUMIJEVANJE | | GOVOR | | PISANJE |
|--|---------------|---------|-----------------------|------------------------|---------|
| | Slušanje | Čitanje | Govorna produkcija | Govorna interakcija | Pisanje |
| ENGLLESKI | C1 | C1 | C1 | C1 | C1 |
| TALIJANSKI | A2 | A2 | A2 | A2 | A2 |
| <i>Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2 samostalni korisnik; C1 i C2 iskusni korisnik</i> | | | | | |

Digitalne vještine:

Iskusni korisnik MS Office paketa (Word, Excel, Power Point)

Komunikacijske vještine:

Vrijedna, uporna, komunikativna osoba željna napredovanja i učenja

Prilozi

Datum održavanja nastave: 6. lipnja 2023.

Škola: OŠ Stanovi

Razred: 4. razred

Vremenski okvir: 45 minuta (jedan školski sat)

Mjesto održavanja nastavnog sata: u učionici

Ime i prezime studenta: Natalia Škara

PISANA PRIPREMA ZA NASTAVU LIKOVNE KULTURE

Tema: Slika, pokret, zvuk i riječ

Podtema: GIF

Ishodi podteme:

OŠ LK A.4.1.

Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretiraju različite sadržaje.

Učenik, u stvaralačkom procesu i izražavanju koristi:

- likovni jezik
- iskustvo usmjerenog opažanja
- doživljaj temeljen na osjećajima, iskustvu, mislima i informacijama.
- slobodne asocijacije te razlikuje doslovne (stereotype i šablone) i udaljene slobodne asocijacije (originalna rješenja i ideje).

OŠ LK A.4.2.

Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitome likovnom istraživanju.

Učenik istražuje likovne materijale i postupke u svrhu izrade likovnog uratka.

Uočava i izražava osobitosti likovnih materijala i postupaka pri njihovoj upotrebi.

Demonstrira fine motoričke vještine (preciznost, usredotočenje, koordinaciju prstiju i očiju, sitne pokrete).

OŠ LK A.4.3.

Učenik u vlastitome radu koristi tehničke i izražajne mogućnosti novomedijskih tehnologija.

Učenik digitalnim fotoaparatom (digitalni fotoaparati, pametni telefon) bilježi sadržaje iz okoline koristeći znanje o likovnom jeziku i drugim likovnim pojmovima; zabilježene sadržaje interpretira u vlastitom vizualnom radu.

OŠ LK B.4.1. Učenik analizira likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.

Učenik opisuje osobni doživljaj djela i povezuje ga s vlastitim osjećajima, iskustvom i mislima.

Učenik opisuje:

- materijale i postupke
- likovne elemente i kompozicijska načela
- tematski sadržaj djela (motiv, teme, asocijacije).

OŠ LK B.4.2. Učenik opisuje i uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje svoj rad i vlastiti doživljaj stvaranja.

Učenik opisuje i uspoređuje likovne ili vizualne radove prema kriterijima: osobnog doživljaja, likovnog jezika, likovnih materijala, tehnika i/ili vizualnih medija, prikaza teme ili motiva te originalnosti

i uloženog truda. Učenik prepoznaje poticaj i način na koji je izražen u likovnom ili vizualnom radu.

Učenik prepoznaje osobno zadovoljstvo u stvaralačkom procesu.

Ishodi drugih predmeta:

OŠ HJ A.4.1.

Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.

OŠ HJ C.4.2.

Učenik razlikuje elektroničke medije primjerene dobi i interesima učenika.

MAT OŠ C.4.5.

Povezuje sve poznate geometrijske oblike.

Očekivanja međupredmetnih tema:

osr A.2.1. Razvija sliku o sebi.

osr A.2.3. Razvija osobne potencijale

osr A.2.4. Razvija radne navike.

osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije uku A.2.2.

2. Primjena strategija učenja i rješavanje problema uku A.2.3.

3. Kreativno mišljenje

Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema. uku A.2.4.

4. Kritičko mišljenje

Učenik razlikuje činjenice od mišljenja i sposoban je usporediti različite ideje. uku B.2.2.

2. Praćenje

Na poticaj učitelja učenik prati svoje učenje i napredovanje tijekom učenja.

uku B.2.4. 4. Samovrednovanje/samoprocjena

Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.

pod A.2.1.

Primjenjuje inovativna i kreativna rješenja.

Likovno područje: primijenjeno oblikovanje – dizajn

Likovni pojmovi: puna plastika, mobil, ravnoteža.

Motiv: Mobil

Umjetničko djelo: Aleksandar Srnec - Luminoplastika

Likovni materijali i tehnike: pametni telefon (mobitel)

Nastavna sredstva i pomagala: materijali za demonstraciju, materijali za prikazivanje fotografija (računalo, LCD projektor)

Oblici rada: frontalni, individualni

Metode rada u motivaciji: analitičko promatranje, demonstracija, razgovor

Metode rada u realizaciji praktičnog likovnog zadatka: razlaganje

Načini realizacije praktičnog likovnog rada: prema promatranju

PLAN PLOČE

/

VIZUALNI PRIKAZI POMOĆU RAČUNALA I PROJEKTORA



Artikulacija nastavnog sata

| Vrijeme | Aktivnost – učitelj | Aktivnost – učenik |
|---------|--|---|
| 2 min | <p>Priprema</p> <p>Predstavljam se i zamolim učenike da se kratko predstave meni.</p> <p>Učenicima govorim da ćemo se danas upoznati sa hrvatskim umjetnikom Aleksandrom Srnecom, pojmom gifa i mobila.</p> | Učenici se predstavljaju. |
| 5 min | <p>Demonstracija likovne tehnike</p> <p>Učenicima objašnjavam što je GIF i kako te kada je nastao. Pitam ih je su li se ikad susreli sa tim pojmom i znaju li ga samostalno stvarati, ako da na koji način.</p> <p>Pokazujem učenicima jednostavan način izrade GIF-a pomoću pametnog telefona u kameri galeriji.</p> <p>Na primjeru slikam nekoliko sličnih fotografija učionice te ulazim u aplikaciju „galerija“ i pokazujem da postoji opcija stvori GIF. Zatim, zamolim učenike da pokušaju samostalno na istom primjeru.</p> | <p>Učenici prate učiteljičino izlaganje i prate demonstraciju.</p> <p>Zatim samostalno pokušavaju izraditi GIF.</p> |
| 12 min | <p>Motivacija</p> <p>Učenicima prikazujem fotografiju hrvatskog umjetnika Aleksandra Srneca te im govorim kako i zašto je jako važan za našu hrvatsku</p> | |

| | | |
|--------|--|--|
| | <p>umjetnost. Zatim im prikazujem jedno od njegovih najznačajnijih djela „Luminoplastika“.</p> <p>Što vidite na fotografiji? Od čega je ovo djelo nastalo?</p> <p>Nakon toga učenicima pokazujem vlastiti mobil te im postavljam pitanja u vezi rada.</p> <p>Što ova skulptura za vas predstavlja? Možete li prepoznati od kakvih materijala je napravljena? Kako se pokreće? Što mislite može li ju vjetar pokrenuti? Zatim im govorim kako se apstraktna skulptura koja ima pokretne dijelove koji vise na žici ili koncu, a pokreće ih strujanje zraka ili motor naziva „mobil“</p> <p>Je li vam se sviđa skulptura? Što bi vi promijenili na mobilu? Kako? Biste li vi mogli napraviti slični mobil? Primjećujete li sličnosti između ove skulpture i skulpture koju smo vidjeli na fotografiji? Koje su sličnosti? A koje su razlike?</p> | <p>Učenici aktivno sudjeluju u razgovoru, prepričavaju, nabrajaju, opisuju...</p> |
| 2 min | <p>Najava praktičnog likovnog zadatka</p> <p>Vaš je zadatak stvarati GIF-ove od pokretne skulpture odnosno mobila. Molim vas da dvoje po dvoje dolazite sa vašim mobitelima te uslikate nekoliko fotografija mobila dok se kreće.</p> <p>Napomena: nema korištenja mobitela dok ne dođete do pokretne skulpture.</p> <p>Može li netko ponoviti zadatak?</p> | <p>Učenici prate učiteljevu najavu.</p> <p>Netko od učenika ponavlja kako glasi praktični likovni zadatak.</p> |
| 20 min | <p>Realizacija praktičnog likovnog zadatka</p> <p>Učenici samostalno fotografiraju mobil te izrađuju GIF-ove uz nadgledanje. Pritom, po potrebi, učiteljica/učitelj pomaže u koliko dođe do poteškoća u izradi.</p> | <p>Učenici izvedu praktični likovni zadatak.</p> |
| 4 min | <p>Vrednovanje</p> <p>Što je bio današnji zadatak? Jesu li ga svi ostvarili? Što je GIF? Kako dobijemo GIF? Što je mobil? Biste li vi mogli izraditi vlastiti mobil? Je li vam bilo zanimljivo?</p> | <p>Učenici sudjeluju u razgovoru i vrednuju svoje radove.</p> |

Učiteljica individualno gleda učeničke GIF-ove
te ih zajedno sa učenicima komentira.